

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΡΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ
ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ**

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΘΥΜΙΑ
(ΜΟ1508)

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΚΟΥΛΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ.**

**ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: ΚΟΥΣΚΟΥΒΕΛΗΣ ΗΛΙΑΣ,
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ, ΠΡΥΤΑΝΗΣ.**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ6
1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο8
ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ – ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΤΑΙΝΟΜΕΝΑ – ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ	
I.	Εμφάνιση του σοσιαλισμού στον Ευρωπαϊκό χώρο.
II.	Δυσκολίες εφαρμογής του.
III.	Ανυπαρξία προστασίας των δικαιωμάτων της εργατικής τάξης
IV.	Επίδραση της Βιομηχανικής Επανάστασης και του Α' Παγκοσμίου πολέμου στα σοσιαλιστικά ρεύματα
V.	Σοσιαλδημοκρατία
VI.	Μπολσεβικισμός
VII.	Ακραίες μορφές πάλης - Σοσιαλεπαναστάτες
VIII.	Συνδικάτα – Σχέσεις συνδικάτων με σοσιαλιστικά κόμματα
2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο20
ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ – ΨΗΦΟΣ – ΠΑΙΔΕΙΑ- ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ	
I.	Νεώτερη σοσιαλιστική θεωρία – Η ενδιάμεση λύση και πώς αντιμετωπίστηκε από την αριστερή και την φιλελεύθερη διανόηση.
II.	Εκλογικά δικαιώματα. Ανάγκη για παιδεία και πολιτική έκφραση,
III.	Πολιτική – Ηθική – Κόμματα. (Μακιαβέλι, Αριστοτέλης, Χόμπς, Βέμπερ, Γκράμσι)

3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο31

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΙΔΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ-
ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ

- I. Εργατικό κίνημα, εξέλιξη του και εμφάνιση του Ευρωκομμουνισμού
- II. Ανάπτυξη της θεωρίας του Ευρωκομμουνισμού
- III. Νέα αριστερά – Ανάδειξη και σχετικές απόψεις της νέας αριστεράς
- IV. Σοσιαλδημοκρατία: Με τι συνδέεται ο όρος αυτός, πώς αντιτάχθηκε στον φιλελευθερισμό και στο ορθόδοξο μαρξισμό

4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο42

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ – ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΡΕΥΜΑΤΑ –
ΝΕΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ – ΜΟΝΤΕΛΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

- I. Φιλελευθερισμός
- II. Ιστορική αναδρομή εμφάνισης των αριστερών κομμάτων
- III. Οικονομική ανάπτυξη στην Ευρώπη και μοντέλα δημοκρατίας
- IV. Ιδέες, προτάσεις για εφαρμογή και πρακτικές της νέας αριστεράς
- V. Κοινωνικός μετασχηματισμός

5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο55

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΜΕ ΤΑ ΛΟΙΠΑ
ΚΟΜΜΑΤΑ

- I. Αναφορά στις Ευρωπαϊκές κομματικές δομές.
- II. Υπάρχοντα κόμματα και διαφοροποιήσεις τους ως προς τους βασικούς άξονες αριστερά- κέντρο- δεξιά.
- III. Σοσιαλιστικά κόμματα
- IV. Κόμματα του Ευρωκοινοβουλίου

6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο.....69

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....76

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σοσιαλισμός είναι γνωστό ότι ισχύει διεθνώς ως μια μορφή σκέψης και δράσης μα πάνω από όλα ως μια ιδεολογία. Ως τέτοια, φαίνεται να εμφανίζεται όπου υπερισχύουν οι απαιτήσεις της κοινωνίας και αποβλέπει στη δίκαιη κατανομή του εισοδήματος των πολιτών κυρίως, με κρατικοποίηση ή κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής. Ο ερευνητικός στόχος γύρω από τον σοσιαλισμό, αποτελεί και το κύριο αντικείμενο της εργασίας αυτής, αναλύοντας την λειτουργία των ρευμάτων της σοσιαλιστικής σκέψης στον Ευρωπαϊκό χώρο, από τότε που πρωτοεμφανίστηκαν. Απώτερος σκοπός συνεπώς εδώ είναι να καταβληθεί προσπάθεια, με βάση την έρευνα και την πολλαπλή βιβλιογραφία που έχει χρησιμοποιηθεί, ώστε να δοθεί μία, όσο το δυνατό πλήρη εικόνα γύρω από την δομή και πιθανόν τις προοπτικές αυτής της ιδεολογίας τόσο ως σκέψη όσο και ως πολιτική δράση.

Key words: Σοσιαλισμός, Φιλελευθερισμός, Κομμουνισμός, Κοινωνικός φιλελευθερισμός, Σοσιαλδημοκρατία, Σοσιαλεπαναστάτες, Μπολσεβίκοι, Λένιν-λενινισμός, Μαρξ-μαρξισμός, Προλεταριάτο, Διεθνείς Σύνοδοι, Βιομηχανική Επανάσταση, Δημοκρατία, Επιστημονικός σοσιαλισμός, Εργατικό κίνημα, Ευρωκομμουνισμός, Καπιταλισμός, Ψήφος, Ευρωκοινοβούλιο, Ρεφορμισμός

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν δοκίμιο, αποτελείται από έξι κεφάλαια τα οποία αποτελούν τον βασικό κορμό της ανάλυσης του θέματος. Το θέμα της διπλωματικής εργασίας λοιπόν που είναι η έννοια και η θεωρία του σοσιαλισμού πραγματεύεται σε βάθος σε αυτά τα κεφάλαια, έχοντας την εισαγωγή να λειτουργεί επικουρικά. Ειδικότερα, η εισαγωγή αναφέρεται στους βασικούς λόγους που η έρευνα τείνει προς μια τέτοια κατεύθυνση και γιατί. Στο 1ο κεφάλαιο, που αποτελεί την αρχή του βασικού κορμού του συγκεκριμένου δοκιμίου, γίνεται καταρχήν λόγος για την εμφάνιση του σοσιαλισμού στον Ευρωπαϊκό χώρο και τις δυσκολίες εφαρμογής του αλλά και για το γεγονός της Β' Βιομηχανικής Επανάστασης στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Είναι ευρέως γνωστό ότι μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση ανέκυψαν ιδέες οι οποίες έπλασαν την σοσιαλιστική σκέψη και τα σοσιαλιστικά ρεύματα που ακολούθησαν ανάλογα με την εξελισσόμενη πραγματικότητα. Αυτές οι ιδέες ως αντανάκλαση της κοινωνικής πραγματικότητας και ως απαίτηση των καιρών δεν έμειναν στάσιμες. Άνοιξαν νέους ορίζοντες και προοπτικές για κοινωνική δικαιοσύνη. Με την συνταγματική κατοχύρωση των εκλογικών δικαιωμάτων, δηλαδή της καθολικής ψήφου του ανδρικού πληθυσμού βλέπουμε να διευρύνεται το κοινωνικό σώμα ενσωματώνοντας τον εργαζόμενο πληθυσμό, ο οποίος απαιτεί πλέον τώρα όχι μόνο πολιτική έκφραση αλλά και διευθέτηση των οικονομικών του συνθηκών. Σε αυτό συνετέλεσε και ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος με τα παράγωγά του, καθώς και η ανάγκη για παιδεία αυτού του πληθυσμού που θα είναι για όλους. Έτσι εμφανίζονται νέες έννοιες, όπως Σοσιαλδημοκρατία και Μπολσεβικισμός ή δογματικός μαρξισμός, οι έννοιες των σοσιαλ-επαναστατών, των συνδικάτων και τη σχέση των τελευταίων με τα σοσιαλιστικά κόμματα.

Στο 2ο κεφάλαιο, αναπτύσσεται η νεώτερη σοσιαλιστική θεωρία και το πώς την αντιμετώπισε η αριστερή και η φιλελεύθερη διάνοηση, καθώς και η ενδιάμεση λύση. Εμφανίζεται η παράγων ψήφος και η ανάγκη για παιδεία με την έκφραση της σε πολιτικό επίπεδο. Τέλος αναφέρεται η σχέση της πολιτικής με την ηθική και οι εκφραστές της.

Στο 3ο κεφάλαιο, σκιαγραφείται ο ευρωκομμουνισμός και η εμφάνιση του εργατικού κινήματος με την εξέλιξή του. Ποιες είναι οι σχετικές απόψεις της νέας αριστεράς, σύγκριση ιδεών

των αριστερών κομμάτων και πώς θεμελιώνονται. Ακόμη γίνεται αναφορά στην σοσιαλδημοκρατία, ποια είναι τα πολιτικά της πλαίσια και ποια η αντιπαλότητα της με τον φιλελευθερισμό και τον ορθόδοξο μαρξισμό.

Στο 4ο κεφάλαιο, συντελείται μία ιστορική αναδρομή για την παρουσία και διατήρηση των αριστερών ή σοσιαλιστικών πολιτικών κομμάτων. Συγχρόνως εδώ βλέπουμε να παρουσιάζεται ο κοινωνικός φιλελευθερισμός στις αστικές τάξεις και γίνεται λόγος για την οικονομική ανάπτυξη στην Ευρώπη γενικά και τα υπάρχοντα μοντέλα δημοκρατίας. Τέλος, με βάση τον κοινωνικό μετασχηματισμό που σημειώνεται μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, το δίλημμα που αντιμετωπίζουν τα σοσιαλιστικά κόμματα είναι για το ποιες ιδέες και προτάσεις μπαίνουν σε εφαρμογή στις πρακτικές τους και ποιες όχι.

Στο 5ο κεφάλαιο, αναφέρονται οι Ευρωπαϊκές κομματικές δομές, τα κόμματα που υπάρχουν αλλά και το πώς διαφοροποιούνται αυτά ως προς τους άξονες κέντρο, αριστερά και δεξιά. Επιπλέον διενεργείται μια αναλυτική αναφορά όσον αφορά τα σοσιαλιστικά κόμματα για το τι ακριβώς είναι και τί πρεσβεύουν τα κόμματα του Ευρωκοινοβουλίου.

Στο 6^ο κεφάλαιο, το οποίο είναι το τελευταίο, γίνεται μία προσέγγιση στο σημερινό κράτος στις Ευρωπαϊκές κοινωνίες, για το ποιες είναι οι αρχές που εδράζεται αυτή η κατάσταση από σοσιαλιστική σκοπιά αλλά και το κατά πώς βλέπουν οι πολίτες τον σοσιαλισμό με την εξέλιξη της παγκοσμιοποίησης και την ανάπτυξη της μετανάστευσης. Τέλος, παρατίθενται τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας.

1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Βασικές Έννοιες του Σοσιαλισμού

Κάθε σύστημα ανθρώπινων σχέσεων, σύμφωνα με το Μαρξ, όπου υπερισχύουν οι απαιτήσεις της κοινωνίας, το ονομάζουμε σοσιαλιστικό και η ευρεία έννοια του είναι ο σοσιαλισμός, σε αντίθεση με την εφαρμογή των ατομικιστικών τάσεων που χαρακτηρίζουν τον φιλελευθερισμό. Ο σοσιαλισμός ταυτίζεται και με τον κομμουνισμό. Κατά ένα μέρος του ταυτίζεται, και κατά ένα άλλο διακρίνεται ανάλογα με τις ιστορικές συνθήκες, με τον οποίο κομμουνισμό έχουν κοινή ιστορική καταγωγή τουλάχιστον μέχρι την Β' Διεθνή Σύνοδο των κομμουνιστικών κομμάτων το 1889. Σε μια πιο στενή έννοια μπορούμε να τον ταυτίσουμε με τον Μαρξισμό, όπου ο ιδρυτής του Καρλ Μαρξ είναι ο κύριος εκπρόσωπος του επαναστατικού σοσιαλισμού, με τον οποίο έχει κοινή ιστορική καταγωγή μέχρι την εποχή της Β' Διεθνούς και τον συνδέουν με τον κομμουνισμό.¹ Ουσιαστικά πρόκειται για κοινωνική και οικονομική θεωρία, που αποβλέπει σε μια πρότυπη ανθρώπινη κοινωνία, με δικαιότερη κατά το δυνατόν κατανομή του εισοδήματος και με κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής, ώστε να αποτρέπει την εκμετάλλευση των ασθενέστερων τάξεων από τις ισχυρότερες.

Τόσο όμως το πνεύμα της θεωρίας του αναρχισμού που θεμελιώθηκε με τις σκέψεις του Προυντόν, όσο και η κομμουνιστική κοινωνία στα αρχικά της στάδια, που οδηγούσε στη βαθμιαία διάλυση του ιδανικού σοσιαλιστικού κράτους, το οποίο έπρεπε να εγκαθιδρυθεί μόνο από την δικτατορία του προλεταριάτου, εμπόδισαν την ανάπτυξη

¹ Όπως γίνεται εκτενής αναφορά στα πρακτικά της Α' Διεθνούς, για την επικράτηση των ιδεών του Μαρξ και του Ένγκελς ως επιστημονικός σοσιαλισμός, τόσο από την Α' Διεθνή όσο και από τις επόμενες δεκαετίες μέχρι την Β' Διεθνή. Βλέπε: Σκουλάς. *Κοινωνικές Τάξεις και Κράτος*, σελ. 268.

του σοσιαλισμού στις σλαβικές και τις δυτικές χώρες. Ο κρατικός σοσιαλισμός των Λασσάλ και Ροντμπέρτους² εφαρμόζεται σήμερα σε ευρεία κλίμακα ακόμη και σε κράτη κεφαλαιοκρατικής διάρθρωσης. Θεωρεί ότι το κράτος οφείλει να προστατεύει του εργαζόμενους από την κοινωνική εκμετάλλευση, κοινωνία που προήλθε από την βιομηχανική επανάσταση στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η κοινωνία αυτή διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο και στην ορθολογιστική οργάνωση της παραγωγής και στην κατανομή των αγαθών. Πρέπει το κράτος αυτό να εξασφαλίζει την τάξη, να μεριμνά για τους φόρους και να διασφαλίζει εργασία σε όλους. Ακόμη να ασκεί μερικό έστω έλεγχο στις τράπεζες και στις βιομηχανίες και να παρέχει κοινωνικές ασφαλίσσεις.³

Η διαφορά του κρατικού από τον ουτοπιστικό σοσιαλισμό είναι θεμελιώδης και υπήρξε αντικείμενο έντονης κριτικής και αντιπαλότητας με τον Καρλ Μαρξ και τους οπαδούς του, αφού ο ουτοπιστικός σοσιαλισμός μόνο επισημαίνει τις αδικίες της καπιταλιστικής κοινωνίας, χωρίς έρευνα και ενδοσκόπηση της οικονομικής διάρθρωσης. *‘Ο σοσιαλισμός για όλους αυτούς είναι η εκδήλωση της αλήθειας, του λογικού και της απόλυτης δικαιοσύνης και αρκεί να τον ανακαλύψουμε για να κατακτήσει τον κόσμο χάρη στη δύναμή του’*.⁴ Δεν βλέπει δηλαδή ότι ένας ριζικός μετασχηματισμός της οικονομίας δεν μπορεί να μη συνεπάγεται και μια πολιτική αλλαγή εξ’ ίσου ριζική. Ο ουτοπιστικός σοσιαλισμός αποτέλεσε το κύριο ρεύμα μέσα από το οποίο το προλεταριάτο εξέφρασε τη δυσαρέσκειά του για τα δεινά που υπέστη από τη βιομηχανική κοινωνία του 19^{ου} αιώνα.

² Σκουλάς, Γ. (1996). *Κοινωνικές Τάξεις και Κράτος*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 204.

³ Μαρκέτος, Σ. (2002). *Ευρωπαϊκά Ιδεολογικά Ρεύματα κατά το β' μισό του 20^{ου} αιώνα*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

⁴ Ένγκελς, Φ. (1975). *Ουτοπιστικός Σοσιαλισμός και Επιστημονικός Σοσιαλισμός*. Αθήνα: ΘΕΜΕΛΙΟ, σελ. 73.

Η εμφάνιση του επιστημονικού σοσιαλισμού ουσιαστικά συμπίπτει με την αρχή της ανάπτυξης και εκδήλωσης της σοσιαλιστικής δράσης (Καρλ Μαρξ) όπου ο Μαρξ εισάγει πλέον την έννοια του ιστορικού υλισμού. Βασικό στοιχείο της θεωρίας αυτής είναι η υλιστική διαμεσολαβημένη ‘αναγωγή’ όλων των σφαιρών της κοινωνικής ζωής στην οικονομία. Όχι πλέον καταγγελτικές εκφράσεις για τις κοινωνικές αδικίες, αλλά η ανατροπή της κρατούσης κοινωνικής τάξης με δικτατορία του προλεταριάτου (εργατών), η κοινοβουλευτική άνοδος των σοσιαλιστών στην εξουσία-ρεφορμισμός του Μαρξισμού, ο οποίος όμως αντιτίθεται στις ιδέες του ‘ίσου δικαιώματος’ και της ‘ακριβοδίκαιης διανομής’.⁵

Ο όρος σοσιαλισμός πρωτοεμφανίζεται γύρω στο 1840 από τον Πιέρ Λερού στη Γαλλία, τον Φουριέ και γύρω στο 1830 από τον Όουεν στην Αγγλία με όνειρο του πρώτου να πραγματοποιήσει μέσα απ’ τα οράματα του Σαιν Σιμόν την συμφιλίωση της παράδοσης και της επανάστασης (απόψεις Πλάτωνα).⁶ Όμως η βασική έννοια του σοσιαλισμού, η κοινοκτημοσύνη είναι πολύ παλαιότερη και εμφανίζεται από τους Πυθαγόρειους.⁷ Η κατάκτηση βιαίως της εξουσίας από την εργατική τάξη στη Ρωσία τον Οκτώβριο του 1918 και η συνακόλουθη άνοδος των σοσιαλιστικών κομμάτων στη Σκανδιναβική χερσόνησο, έδωσαν νέα ώθηση στη πρόοδο του σοσιαλισμού στον κόσμο. Ο Β’ Παγκόσμιος πόλεμος του 1939-45 επιτάχυνε αυτή τη πρόοδο, παρά την εντονότατη αρχικά αντίδραση των κεφαλαιοκρατικών καθεστώτων. Όμως ο σοσιαλισμός πέρασε από πολλά εμπόδια και στάδια πριν φτάσει στην σημερινή του μορφή που αποτελεί παγκοσμίως μια από τις δύο

⁵ Kymplicka, W. (2005). *Η Πολιτική Φιλοσοφία της Εποχής μας*. Αθήνα: Πόλις, σελ. 275.

⁶ Ένγκελς, Φ. (1975). *Ουτοπιστικός Σοσιαλισμός και Επιστημονικός Σοσιαλισμός*. Αθήνα: ΘΕΜΕΛΙΟ.

⁷ Σκουλάς, Γ. (1996). *Κοινωνικές Τάξεις και Κράτος*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 107.

ισχυρότερες εκφράσεις της πολιτικής βούλησης μαζί με τον φιλελευθερισμό.⁸

Κατά την εξέλιξη αυτή των σοσιαλιστικών ιδεών στις διάφορες χώρες που εμφανίστηκε, επήλθε διάσπαση όσον αφορά όχι τον επιδιωκόμενο σκοπό, δηλαδή μια εγκαθίδρυση της σοσιαλιστικής κοινωνίας αλλά στις μεθόδους πραγματοποίησής του. Τα κόμματα στα διάφορα κράτη άλλοτε προσέθεταν και άλλοτε αφαιρούσαν ιδέες στο βασικό σοσιαλιστικό κορμό, ανάλογα με την πολιτική δομή και τις οικονομικές εξελίξεις στα κράτη αυτά. Για παράδειγμα στην Ελλάδα το πρώτο σοσιαλιστικό κόμμα ιδρύθηκε το 1918 από τον Γ. Γεωργιάδη, το οποίο προσχώρησε αργότερα στη Γ' Διεθνή. Από τότε γνήσιο σοσιαλιστικό κόμμα δεν υπήρξε κατά τις αναλύσεις ορισμένων θεωρητικών, με εξαίρεση αυτό του Σβώλου ΕΛΔ για μικρό διάστημα. Οι πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα κράτησαν για πολλά χρόνια σε αναστολή την ανάπτυξη γνήσιων προοδευτικών ρευμάτων και την οικονομική νέα διάρθρωση ιδεών.⁹

Πυλώνας βασικός για την εφαρμογή του σοσιαλισμού και αρωγός του υπήρξε η βιομηχανική επανάσταση που πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλία το 1890 περίπου, όπου παίρνει μορφή και συνείδηση το πρόβλημα του δικαιώματος εργασίας και ακολούθως το πρόβλημα του δικαιώματος επί ολόκληρου του προϊόντος της εργασίας.¹⁰ Η ένωση των εργατών στην Αγγλία αρχικά αλλά και στη Ρωσία αργότερα με σειρά απεργιών πιέζουν για εφαρμογή των αρχών του σοσιαλισμού στα πεδία

⁸ Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή. (1996). *Σοσιαλισμός*. Αθήνα: Δομή.

⁹ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς. (1964). *Βιομηχανική Επανάσταση*. Αθήνα: Εταιρεία εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων.

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς. (1964). *Γεωργιάδης Γ.- Σοσιαλιστικό κόμμα*. Αθήνα: Εταιρεία εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων.

¹⁰ Σκουλάς, Γ. (1996). *Κοινωνικές Τάξεις και Κράτος*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 107,276.

της εργασίας, η οποία ήταν κάκιστα αμειβόμενη, αλλά με πενιχρά αποτελέσματα. Μετά την Αγγλία η βιομηχανική επανάσταση, με εφαρμογή νέων εξελιγμένων μεθόδων παραγωγής, μεταφέρθηκε στις χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης. Η Γαλλία και το Βέλγιο ακολούθησαν με διαφορά λίγων δεκαετιών. Έγινε εκμετάλλευση των δικών τους πλουτοπαραγωγικών πόρων, με τεχνολογικούς νεοτερισμούς μεγαλύτερης απόδοσης. Στην Γερμανία η οικονομική νέα διάρθρωση άργησε αφού εμποδίστηκε από την διατήρηση των συντεχνιακών συστημάτων και από την πολιτική διαίρεση της χώρας. Έγινε αργότερα αισθητή αλλά υπήρξε ταχύτατη. Τέλος του 19^{ου} αιώνα άρχισε και η εκβιομηχάνιση των ΗΠΑ, έχοντας τεράστιους φυσικούς πόρους, με θέσεις εργασίας κατεχόμενες από άτομα με έντονο επιχειρηματικό πνεύμα.

Η ΕΣΣΔ βιομηχανοποιήθηκε αργότερα, ακολουθώντας μια πολιτική καθολικού προγραμματισμού με κινητοποίηση όλων των οικονομικών πόρων και έντονη δραστηριοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της για το κοινό καλό. Αυτές οι εξελίξεις στο τομέα της εργασίας εμφανίζουν την ανάγκη εκπροσώπησης των δικαιών των εργαζομένων απέναντι στους εργοδότες και αυτό γίνεται σταδιακά διεθνώς, μέσω των συνδικάτων των εργαζομένων. Κατά τη διάρκεια της πορείας τους προς την σοσιαλιστική ολοκλήρωση εμφανίζονται ρεύματα αριστερών τάσεων μέσα σε ένα χωνευτήρι ιδεών και αλληλοσυγκρουόμενων τάσεων. Η εξέγερση του Παρισιού¹¹ 1871 κατά τον Γαλλογερμανικό πόλεμο κορυφώθηκε με το πείραμα της κομμούνας εμπνεόμενο από μαρξιστικό κολεκτιβισμό και παρά την αποτυχία του,

11

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B9%CE%BD%CE%AE_%CE%9A%CE%BF%CE%BC%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CE%BD%CE%B1

αντιπροσώπευσε την πρώτη επαφή της θεωρίας με τις εργατικές μάζες.¹² Ο ρεφορμισμός όμως υπογείως κυρίως της Γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας, με την Β' Διεθνή το 1889, μετέτρεψε την επαναστατική πράξη σε δραστηριότητα κομματική, η οποία μέσα από το κοινοβούλιο πλέον ενεργεί στους κόλπους του αστικού κράτους, με έντονη διαφοροποίηση του μαρξιστικού κόμματος και των συνδικάτων.¹³

Ο όρος Σοσιαλδημοκρατία, σύνθετος όρος, δίνεται στα σοσιαλιστικά ρεύματα μαρξιστικών τάσεων στις Γερμανόγλωσσες και στις Σκανδιναβικές περιοχές τα τέλη του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο όρος αυτός έγινε συνώνυμος με τον μετριοπαθή σοσιαλισμό (μη μαρξιστικός) σε αντίθεση με τον κομμουνισμό ή τα σοσιαλιστικά ρεύματα της αριστεράς. Το Γερμανικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα υπήρξε το αντιπροσωπευτικότερο. Ιδρύθηκε με συγχώνευση των μαρξιστών του Μπέμπελ και των σοσιαλιστών του Λασσάλ. Αρχικά ήταν εκτός νόμου και υιοθέτησε νέο πρόγραμμα, ορθόδοξου επαναστατικού μαρξισμού. Εξελίχθηκε όμως αργότερα σε αστικά πλαίσια, έγινε μεταρρυθμιστικότερο και έφθασε στο σημείο με την βοήθεια των δεξιών δυνάμεων να συντρίψει τους 'Σπαρτακιστές', μία πολιτική κίνηση που εμφανίστηκε στις αρχές του Α' Παγκοσμίου πολέμου που υποστήριζε δυνάμεις της άκρας αριστεράς του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος. Η κίνηση αυτή ιδρύθηκε από την Ρόζα Λούξεμπουργκ, ενσωματώθηκε με το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα και το 1919 μετατράπηκε σε

¹² Σκουλάς, Γ. (1996). *Κοινωνικές τάξεις και κράτος*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 276.

Σημείωση: *Η κεφαλαιώδης σημασία του εργατικού αυτού πειράματος βρίσκεται στη μεγάλη του προσπάθεια εκείνη να συντρίψει τους μηχανισμούς του καπιταλιστικού κράτους, τη δικαιοσύνη, το στρατό, τη γραφειοκρατία και τα μηχανή της αστυνομίας, αντικαθιστώντας όλους εκείνους τους κρατικούς μηχανισμούς με μια ευρεία οργάνωση <αυτό-κυβερνώμενων συνεργατικών Κομούνων> ή κοινοτήτων που αποτελούνταν από καθαρά δημοκρατικά εκλεγμένα μέλη*. Βλέπε: Σκουλάς. *Κοινωνικές τάξεις και κράτος*, σελ. 284.

¹³ Γεδεών, Θ. (2003). *Γαλλοπρωσικός Πόλεμος*. Αθήνα: Περισκόπιο, σελ. 59.

κομμουνιστικό. Σε ένοπλες αναμετρήσεις με τα συντηρητικά κόμματα συντρίβεται και οι ηγέτες του δολοφονήθηκαν.¹⁴

Οι Γερμανοί σοσιαλδημοκράτες ίδρυσαν το κόμμα τους στο Αίξεναχ το 1869 ως Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα των εργαζομένων. Η σοσιαλδημοκρατία είναι ο συνδυασμός του κινήματος της εργατικής τάξης και του σοσιαλισμού. Απομονωμένο απ' την σοσιαλδημοκρατία, το κίνημα της εργατικής τάξης γίνεται ασήμαντο και αναπόφευκτα αστικό.¹⁵ Μετά την διάσπασή του έξι χρόνια αργότερα, δημιουργήθηκαν δύο ρεύματα, το πρώτο μαρξιστικής τάσεως και το δεύτερο με δημοκρατικότερες και προοδευτικότερες αντιλήψεις. Έγινε προσπάθεια για κοινή βάση με πρόγραμμα που παρουσίασε ο Καούτσκυ το 1891 στο συνέδριο του Έρφουρτ. Το πρόγραμμα αποδεχόταν την ταξική πάλη, ως όργανο για την χειραφέτηση του προλεταριάτου και επεδίωκε: α) την μετατροπή της κοινωνικής δομής από καπιταλιστική σε σοσιαλιστική και β) την εισαγωγή στην κρατική οργάνωση ενός αριθμού μεταρρυθμίσεων προς το γενικό όφελος του κράτους. Οι δύο όμως αυτοί αντικειμενικοί σκοποί ήταν ασυμβίβαστοι. Ο πρώτος τείνει τελικά στην κατάκτηση του κράτους ενώ ο δεύτερος έμενε στο αίτημα των μεταρρυθμίσεων. Παρόλη αυτή τη βαθιά διάσταση, το Γερμανικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, άσκησε μεγάλη επιρροή σε όλα τα Ευρωπαϊκά σοσιαλιστικά κινήματα. Π.χ το 1969 ανέλαβε την κυβέρνηση ο Βίλλυ Μπράντ, στην Ομοσπονδιακή Γερμανία με έντονη προσπάθεια για χαλάρωση της αντιπαλότητας μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης.¹⁶

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο η σοσιαλδημοκρατία έπαιξε σημαντικό ρόλο στη Γερμανία χωρίς ποτέ να καταλάβει ολοκληρωτικά

¹⁴ Μαρκέτος, Σ. (2002). *Ευρωπαϊκά Ιδεολογικά Ρεύματα*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό πανεπιστήμιο.

¹⁵ Λένιν, Β.Ι. (1972). *Τα Άμεσα Καθήκοντα του Κινήματος μας*. Μόσχα: progress, σελ. 366.

¹⁶ Heywood, A. (2007). *Πολιτικές Ιδεολογίες*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

και με διάρκεια την εξουσία. Αντιθέτως έντονη υπήρξε η παρουσία της σοσιαλδημοκρατίας στην Σκανδιναβία, η οποία χρονολογείται από το 1878 στη Δανία, το 1887 στη Νορβηγία, και το 1889 στη Σουηδία. Κατέχουν σχεδόν συνεχώς την εξουσία, αποφεύγουν τον έντονο κρατικό παρεμβατισμό, εφαρμόζουν όμως σοσιαλιστική φορολογική πολιτική και κοινωνική πολιτική που θεωρείται παραδειγματική.¹⁷ Στη Ρωσία επικράτησε αντίστοιχα ο όρος μπολσεβικισμός, θεωρία της πλειοψηφίας της αριστερής πτέρυγας του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος. Η υλική διάσταση του μπολσεβικισμού είναι το προλεταριακό κόμμα που ίδρυσε ο Βλαντιμίρ Λένιν. Διαμορφώθηκε το 1903, τότε που το κέντρο του επαναστατικού κινήματος μετατοπίστηκε στη Ρωσία. Ο όρος συνδέεται με τις εκλογές των καθοδηγητικών οργάνων του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος στο 2^ο Συνέδριο του κόμματος όπου οι οπαδοί του Λένιν αποτέλεσαν την πλειοψηφία και ονομάστηκαν μπολσεβίκοι, από το ‘μπολσέ’ δηλαδή πολλοί.¹⁸ Οι αντίπαλοί τους, μετριοπαθέστεροι ήταν η μειοψηφία και ονομάζονταν μενσεβίκοι. Ο Λένιν αντιτάχθηκε έντονα στον αστικό φιλελευθερισμό αφ’ ενός, που υποκαθιστούσε το επαναστατικό απελευθερωτικό κίνημα με τον μικροαστικό αναθεωρητισμό και αφετέρου στο ‘νόμιμο μαρξισμό’ που προσπαθούσε κάτω απ’ την μαρξιστική σημαία, να υποτάξει το εργατικό κίνημα στα συμφέροντα της αστικής τάξης. Μεγάλη ιστορική σημασία έχει επίσης ο αγώνας μπολσεβικισμού και μενσεβικισμού, που ο δεύτερος αποτελούσε την κυριότερη παραλλαγή του αναθεωρητισμού στο Ρωσικό εργατικό κίνημα. Το κυριότερο γνώρισμα του μπολσεβικισμού υπήρξε ο προλεταριακός διεθνισμός του.

¹⁷ Heywood, A. (2007). *Πολιτικές Ιδεολογίες*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

¹⁸ Φάκελοι Mondadori. (1972). *Λένιν*. Αθήνα: Φυτράκη ΑΕ.

Ταρπάγκος, Α. (1996). *Θέσεις: Ταξική Πάλη, Επαναστατική Πολιτική*. Αθήνα: Κριτική, σελ. 15.

Οι Σοσιαλεπαναστάτες ή αλλιώς Σοσιαλεπαναστατικό κόμμα, υπήρξε και αυτό Ρωσικό κόμμα την ίδια εποχή και ιδρύθηκε το 1900 από τον Τσέρνωφ. Υπήρξε δημιούργημα του Ρωσικού σοσιαλισμού, πήρε από αυτόν το πρόγραμμα του αλλά διέπραξε πράξεις τρομοκρατίας. Μετείχε στις προσωρινές κυβερνήσεις του 1917, εκπροσωπούμενο στη βουλή από τον Κερένσκυ και μετά την Οκτωβριανή επανάσταση διχάσθηκε. Η δεξιά του πτέρυγα απορροφήθηκε από τους μενσεβίκους ενώ η αριστερή του πτέρυγα τάχθηκε με τον Λένιν. Το 1918 ήρθε σε ρήξη με τον Λένιν, επιχείρησε πραξικόπημα στην Πετρούπολη και τελικά διαλύθηκε.¹⁹ Μετά την αρχική επαφή της μελέτης αυτής γύρω από τον σοσιαλισμό, τις μορφές που εμφανίστηκε τα 150 χρόνια περίπου από την ίδρυσή του, πρέπει να τονιστεί και η σχέση των σωματείων διεκδίκησης των οικονομικών και των πολιτικών συμφερόντων της εργατικής τάξης, δηλαδή των συνδικάτων με τον σοσιαλισμό και τα κόμματα που τον εκφράζουν. Η δράση των σωματείων αυτών, των συνδικάτων, αναπτύσσεται ουσιαστικά με τις συλλογικές συμβάσεις, με την άσκηση επιρροής επάνω στις πολιτικές οργανώσεις με στόχο την βελτίωση των συνθηκών των εργαζομένων στους χώρους εργασίας και με ανάμειξη σε αλληλοβοήθεια και σε εκπαιδευτική δραστηριότητα. Στις χώρες που επικρατεί η σοσιαλιστική οικονομία τα συνδικάτα εμφανίζουν λιγότερη δράση στο τομέα των συμβάσεων, έχουν όμως περισσότερα δικαιώματα στον τομέα της διαχείρισης των κοινωνικών έργων, όπως είναι η στέγαση, η κοινωνική πρόνοια και η λειτουργία αναψυχής.

Μετά το 1833, οπότε και πρωτοεμφανίστηκαν τα συνδικάτα στην Αγγλία, δημιουργήθηκε το πρώτο Εθνικό σωματείο εργαζομένων με μόνο αποτέλεσμα την σταθεροποίηση ορισμένων συνδικάτων, οργανωμένων κατ' επάγγελμα ειδικευμένων εργατών, συνδικάτων που

¹⁹ Heywood, A. (2007). *Πολιτικές Ιδεολογίες*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

υπάρχουν μέχρι και σήμερα (τυπογράφοι, ράφτες κλπ.). Οι συνδικαλιστές στην Αγγλία με τούς νόμους του 1871 και 1876 απέκτησαν μεγαλύτερη δύναμη, σε σημείο που απέκτησαν και το δικαίωμα εγκατάστασης ομάδων περιφρούρησης κατά τις απεργίες τους.²⁰ Το 1914 ο Βρετανικός συνδικαλισμός αριθμούσε περίπου 4.000.000 μέλη, χωρισμένος κατά κατηγορίες, ισχύος επαγγέλματος και αριθμού μελών, πάντοτε σε συνδυασμό και συνεργασία με το εργατικό κόμμα αλλά χωρίς άμεση ακόμη πολιτική δράση. Στη Γαλλία οι Προυντόν, Μπλάν, Μάρξ και Σορές, υπήρξαν οι πολιτικοί και θεωρητικοί που διαδοχικά επηρέασαν το εργατικό και το επαναστατικό κίνημα στο δεύτερο μισό του 19 αιώνα²¹, οπότε και σχηματιστήκαν μόνιμα συνδικάτα και αναπτύχθηκαν τα λεγόμενα χρηματιστήρια εργασίας, δηλαδή γραφείο συγκέντρωσης εργατών που έγιναν σύντομα όργανα εργατικών αγώνων. Η Confederation General du Travail (Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας), μετά το 1895 δημιουργεί σκληρούς αγώνες για την προστασία των εργατικών δικαιωμάτων με πολυάριθμους νεκρούς.²² Η επίδραση του επαναστατικού συνδικαλισμού με αρχηγό τον Φερνάντ Πελουτιέ, υπήρξε πολύ μεγάλη. Οι ιδέες του θριάμβευσαν τελικά στην χάρτα της Αμιένης το 1906. Οι επαναστατικός συνδικαλισμός ο οποίος διεκδικούσε ανεξαρτησία από τα πολιτικά κόμματα, αποδεχόταν ως τελική αποστολή των συνδικάτων την εφαρμογή τελικά του σοσιαλισμού και υμνούσε την γενική απεργία ως πολιτικό πια μέσον δράσης. Οι συνδικαλιστές αυτοί ήταν επαναστάτες με σκοπό την ανατροπή του καπιταλισμού και την

²⁰ Hobsbawm, E. (2006). *Η Εποχή των Άκρων*. Αθήνα: Θεμέλιο.

²¹ Σκουλάς, Γ. (1996). *Κοινωνικές Τάξεις και Κράτος*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 191.

²² Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή. (1996). *Συνδικαλισμός - Εργατικό Κίνημα*. Αθήνα: Δομή.

κατάληψη της εξουσίας από τους εργάτες. Κατά τον συνδικαλιστή Σορέλ μια τέτοια επανάσταση θα έρθει μετά από μια γενική απεργία.²³

Κατά τη διάρκεια της μεγάλης οικονομικής κρίσης του 1929 στις ΗΠΑ έγινε πολύ έντονη η τάση σχηματισμού συνδικάτων που θα ένωναν όλους τους εργαζομένους του ίδιου βιομηχανικού κλάδου. Έτσι γεννήθηκε το 1938 το Congress of Industrial Organization που μεταπολεμικά το συνδικάτο αυτό έλαβε μεγάλη ώθηση. Σε μερικές χώρες τότε, η κομμουνιστική επιρροή στα συνδικάτα εξασθένησε όπως στην Αγγλία και στη Γερμανία ενώ σε άλλες, όπως στη Γαλλία και στην Ιταλία, δυνάμωσε. Στις ανεπτυγμένες κεφαλαιοκρατικές χώρες γενικά τα συνδικάτα αύξησαν την δραστηριότητά τους στο τομέα της οικονομικής πολιτικής. Όμως από νομική και συνταγματική άποψη το συνδικαλιστικό κίνημα υπήρξε η βάση για πολλές νομοθετικές ρυθμίσεις ενώ τα παλαιότερα συντάγματα παγκοσμίως διακήρυσσαν το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, χωρίς δικαίωμα συνδικαλιστικής ελευθερίας. Αργότερα, όπως στο Μεξικό 1917, το Γερμανικό Σύνταγμα της Βαϊμάρης 1919, σε μεταπολεμικά συντάγματα της Σοβιετικής Ένωσης, Ιταλίας και Γαλλίας, αναγνωρίζεται ιδιαίτερο δικαίωμα συνδικαλιστικής δράσης. Η αναγνώριση αυτή επικυρώθηκε από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στις 10/12/1948 και από τη Διεθνή Σύμβαση της Ρώμης.²⁴ Ιδιαίτερη ήταν η συμβολή της Διεθνούς οργάνωσης εργασίας για τις συνδικαλιστικές ελευθερίες. Η οργάνωση αυτή μετά τη Διακήρυξη της Φιλαδέλφειας το 1944 για συνδικαλιστικές ελευθερίες και δράσεις όπως άλλωστε κυρώθηκε και στην Ελλάδα το

²³ Heywood, A. (2007). *Πολιτικές Ιδεολογίες*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 223.

²⁴ Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή. (1996). *Συνδικαλισμός - Εργατικό Κίνημα*. Αθήνα: Δομή.

Σημείωση: Οι διατάξεις της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και αυτές της Σύμβασης της Ρώμης, διακηρύσσουν ρητά, αυτή και μόνο την συνδικαλιστική ελευθερία, δηλαδή την συμμετοχή των εργαζομένων στα συνδικάτα, το οποίο αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα.

1947, πρωτοστάτησε σε επεξεργασία και εφαρμογή διεθνών κανόνων προστασίας της συνδικαλιστικής δράσης. Όμως το περιεχόμενο του συνδικαλιστικού δικαιώματος είναι ευρύ. Περιλαμβάνει συλλογική προστασία των εργαζομένων κατά της κρατικής και εργοδοτικής, προστασία των ατόμων ως φορέων επαγγελματικών επιδιώξεων, κυρίως όμως περιλαμβάνει το δικαίωμα για τη συμμετοχή των εργαζομένων σε συνδικάτα.

Η εφαρμογή του σοσιαλισμού στο σύγχρονο κόσμο προϋποθέτει μία εξέταση, των ιδεολογικών και πολιτικών θέσεων αφενός, γιατί υπάρχουν διαστρεβλώσεις του μαρξισμού, τόσο του δογματικού ορθόδοξου σοσιαλισμού όσο και του ουτοπιστικού σοσιαλισμού, αλλά επίσης και οι διάφορες δυσλειτουργίες του καπιταλισμού στην εφαρμογή του. Είναι σίγουρο όμως ότι το ανταγωνιστικό κεφάλαιο διεθνώς παράγει κοινωνική αδικία και εκμετάλλευση.²⁵ Οι μεταβολές μετά τον καταστροφικό μεγάλο πόλεμο όπως αποκαλέστηκε ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος στον Ευρωπαϊκό χώρο υπήρξαν κοσμογονικές. Η κεφαλαιοκρατική δομή των κοινωνιών αλλάζει άρδην οδηγούμενη από την ανάγκη μιας άλλης πολιτικής θεώρησης από το παγκόσμιο εργατικό κίνημα. Εμφανίζεται τώρα μία αντίληψη διαφορετική του φιλελευθερισμού των αστών με μία νέα σοσιαλιστική ορμή στις κοινωνίες της κεντρικής Ευρώπης. Ταυτόχρονα εμφανίζεται μία ουσιαστική διαφοροποίηση από την δογματική σοσιαλιστική θεωρία που υπερίσχυσε στην ηγεσία του εργατικού κινήματος και διεθνώς ακόμη.²⁶ Όσο για τη θεωρία του φιλελευθερισμού εφαρμόστηκε από το 1850 και μετά, και μετέτρεψε την ελευθερία του πολίτη σε ελευθερία της αγοράς, η οποία παρήγαγε συνεχώς ανισότητες και αδικίες. Είναι φανερό

²⁵ Heywood, A. (2007). *Πολιτικές Ιδεολογίες*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 280.

²⁶ Γεδεών, Θ. (2001). *Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος 1914-1918*. Αθήνα: Περισκόπιο.

ότι αυτή η συνέχεια σε μερικές δεκαετίες θα έφερνε αστάθεια κοινωνική και πολιτική και εδραίωση του μονοπωλιακού καπιταλισμού μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο.²⁷

Πάντως και ο σοσιαλισμός, όπου τα μέσα παραγωγής διαφεντεύουν το κράτος και όχι οι ιδιώτες, απέδειξε με την επανάσταση του 1917 στην Ρωσία ότι δημιουργήθηκαν πια με τους επαγγελματίες επαναστάτες δύο κοινωνικές τάξεις: όσοι ανήκαν στο κόμμα, οι οποίοι αποτελούσαν μια ξεχωριστή κοινωνική ελίτ και οι υπόλοιποι που συνθέτουν του εξουσιαζόμενους. Το ‘όλη η εξουσία στα σοβιέτ’ υπήρξε η ανατροπή του ιδανικού όρου ότι όλη η εξουσία ανήκει στον λαό. Περιοριζόταν η εξουσία στους λίγους ειδικούς. Έτσι εμφανίστηκε η αναγκαιότητα μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο μιας άλλης πολιτικής θεώρησης των κοινωνικών καταστάσεων. Μία νέα αντίληψη διαφορετική από τον φιλελευθερισμό των αστών αλλά και μια ουσιαστική διαφοροποίηση από την υπάρχουσα δογματική σοσιαλιστική πραγματικότητα της εποχής.²⁸

2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Νέα Σοσιαλιστική Αντίληψη

Χρειαζόταν μια νέα θεωρητική αντίληψη της αριστεράς να εφαρμοστεί στις τάξεις των εργαζομένων, πράγμα που εμφανίστηκε έντονα στην εποχή του μεσοπολέμου 1920-1940, ιδιαίτερα μετά την επικράτηση της συντηρητικής αντίληψης στο εργατικό κίνημα, των αποφάσεων της 2^{ης}

²⁷ Σκουλάς, Γ. (1996). *Κοινωνικές Τάξεις και Κράτος*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 212.

²⁸ Γεδεών, Θ. (2001). *Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος 1914-1918*. Αθήνα: Περισκόπιο.

Διεθνούς οργάνωσης το 1887-1889.²⁹ Τότε η ηγετική ομάδα του συνεδρίου είχε στερήσει τους εργαζομένους από την συμμετοχή και τον λόγο, σε αντίθεση με τις αποφάσεις της 1^{ης} Διεθνούς 1864-1867. Η δεύτερη Διεθνής³⁰ είναι και η υπεύθυνη για τις άκρως συντηρητικές αντιλήψεις και ευθύνεται πλήρως για την αρνητική πορεία των εξελίξεων του σοσιαλισμού.

Μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο ιδρύθηκε η κοινωνία των Εθνών, για την διευθέτηση των διαφορών μεταξύ των χωρών. Δημοκρατικός μεν οργανισμός, αλλά όχι μία παγκόσμια κυβέρνηση που θα εξασφάλιζε την παγκόσμια ισορροπία.³¹ Η ήττα των εργατών στην εξέγερση του Βερολίνου το 1918 και η επικράτηση της δημοκρατίας της Βαϊμάρης, έγινε λόγω μη συμμετοχής του εργατικού κινήματος στις αποφάσεις, εκτός της συμμετοχής της ηγεσίας του μόνο. Η διάνοξη της εποχής, η πολιτική εν γένει αλλά και η πλευρά των εργαζομένων αναζητούσαν διακαώς μία δημοκρατική νέα σοσιαλιστική θεωρία της αριστεράς, μεταπολεμικά δηλαδή έναν σοσιαλισμό με περισσότερη ανθρωπιά, μία αριστερά που χρησιμοποιεί ορθολογικά τον μαρξισμό, μακριά από την πολιτική της σοσιαλδημοκρατίας που αποτρέπει την σοσιαλιστική διαλεκτική σκέψη να είναι πάνω από την αστική αντίληψη.

Η παγκόσμια νεολαία με τις διαμαρτυρίες της και τις εξεγέρσεις της το 1968, αμφισβητούσε τόσο τον δογματισμό του σοβιετικού μαρξισμού όσο και τον αστικό ορθολογισμό. Δηλαδή την σοσιαλδημοκρατία, συνυφασμένη με το συγκερασμό μαρξισμού και ρεύματος προοδευτικότερων αντιλήψεων, όσο και τον αστικό

²⁹ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς. (1964). *Μαρξ - Τα Διεθνή Συνέδρια του Κ.Κ.* Αθήνα: Εταιρεία εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων.

³⁰ Σκουλάς, Γ. (1996). *Κοινωνικές Τάξεις και Κράτος*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 261.

³¹ Mompriano, A. (1975). *Η Συμφωνία Ανάμεσα στα Έθνη*. Αθήνα: Φυτράκης-Τύπος ΑΕ.

ορθολογισμό, παρόλο που υπήρχε τότε ευμάρεια μεταξύ των μεταπολεμικών χρόνων 1950-1970 διεθνώς. Επιπλέον, λύση για μια νέα αριστερά που θα έδινε η σοσιαλδημοκρατία φαινόταν ανέφικτο, επειδή η ίδια δεν παρουσίαζε ουσιώδεις διαφορές μεταξύ αστικής θεώρησης και φιλελεύθερου ορθολογισμού, τουλάχιστον στην πράξη. Ο επεκτατισμός του κεφαλαίου στην αρχή του 20^{ου} αιώνα εξελίχθηκε σε σωβινισμό-εθνικό αλλά και κάποτε σε φασισμό την εποχή μεταξύ των 2 παγκοσμίων πολέμων, όπου κατά τον Χορκχάιμερ είναι η πορεία της εξέλιξης του φιλελεύθερου καπιταλισμού. Το μονοπωλιακό κεφάλαιο, κυριαρχεί την εποχή εκείνη στο ανταγωνιστικό κεφάλαιο. Πρόκειται για τον δεύτερο μετασχηματισμό της αστικής κοινωνίας, αφού ο πρώτος μετέβαλε την αγροτική κοινωνία των φεουδαρχών σε καπιταλιστική κοινωνία γύρω στο 1800, αφού προηγήθηκε η Γαλλική επανάσταση του 1789 αλλά και η πρώτη βιομηχανική επανάσταση του 1770. Νέα κοινωνική αλλαγή δηλαδή με νέα διάρθρωση και διοίκηση που ολοκληρώθηκε γύρω στο 1850³² όπου η απολυταρχία της φεουδαρχίας μεταβάλλεται βαθμιαία πολιτικά σε αντιπροσωπευτικούς θεσμούς που οδηγούν σε μη παρεμβατικό κράτος δικαίου, του φιλελευθερισμού δηλαδή. Μέχρι τέλος του 19^{ου} αιώνα συνεχίζεται και εφαρμόζεται ο ανταγωνιστικός καπιταλισμός και κυριαρχεί το ανταγωνιστικό κεφάλαιο. Είναι η εποχή ένταξης των μονοπωλίων στις εύρωστες οικονομικές χώρες που εφαρμόζουν τον ιμπεριαλισμό για να αποφύγουν τους δασμούς και τους περιορισμούς του κεφαλαίου κατά την μεταφορά των εμπορευμάτων από τα εύρωστα οικονομικά κράτη προς τις αποικίες τους. Έτσι δημιουργήθηκαν ζώνες πολιτικής επιρροής παντού.

Με τη δεύτερη βιομηχανική επανάσταση στα τέλη του 19^{ου} αιώνα σηματοδοτούνται ριζικές αλλαγές στον τεχνολογικό, τον οικονομικό και

³² Seth, R. (1972). *1848-Οι Ελπίδες των Λαών*. Αθήνα: Φυτράκης-Τύπος ΑΕ.

τον επιστημονικό τομέα. Η εκπαίδευση γίνεται πια ανάγκη αφού πρέπει οι ανειδίκευτοι εργάτες να συμβαδίζουν με τις νέες επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Η παιδεία παύει να είναι πια προνόμιο των πλουσίων. Εκπαίδευση λοιπόν για όλους. Όμως εδώ εμφανίζονται και νομοθετικές ρυθμίσεις στη πολιτική, κυρίως στις Ευρωπαϊκές χώρες, για την καθολική ψήφο των ανδρών.³³ Το δικαίωμα πια αυτό κατοχυρώνεται βάσει συνταγμάτων στις χώρες αυτές. Τότε ομάδες από διάφορα κοινωνικά στρώματα μπαίνουν στη πολιτική, κυρίως προλετάριοι, αδιανόητο πριν από μερικές δεκαετίες, αφού μόνο οι εύποροι είχαν αυτό το προνόμιο. Οι εργαζόμενοι πλέον εκπροσωπούνται πολιτικά ως τάξη για τον εαυτό της και τάξη μέσα στον εαυτό της, σύμφωνα με τον Χορκχάιμερ, αφού οι στόχοι τους εκφράζονται πια πολιτικά ανάμεσα στα μέλη τους. Οι προλετάριοι λοιπόν συμμετέχουν στις αποφάσεις εντός των κοινοβουλίων για τον σχεδιασμό των κοινωνιών. Έπρεπε λοιπόν, επειδή το αστικό κράτος των αρχών του αιώνα ήταν ιδιοκτήτης μεγάλων επιχειρήσεων, γεγονός που συνεπάγεται την υπεράσπιση των συμφερόντων του κεφαλαίου, να υπάρξει μία νέα πολιτική σκέψη ευέλικτη για το διεθνές εργατικό κίνημα, χωρίς τις δεσμεύσεις της 1^{ης} και 2^{ης} Διεθνούς συνόδου. Μακριά από τον ορθόδοξο μαρξισμό και τον μπολσεβικισμό όπου χρησιμοποιούνται μεν σοσιαλιστικές ιδέες, δημιουργώντας όμως ένα ολοκληρωτικό αυταρχικό κράτος με πλήρη κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής και ενισχύοντας την αδικία. Έπρεπε λοιπόν να υλοποιηθεί μια πολιτική θεωρία της αριστεράς με μαρξιστικές αρχές που να χαρακτηρίζεται από ευελιξία, ρεαλισμό και δημοκρατία στην κοινωνία, που να ανταποκρίνεται στην εποχή του. Χωρίς καμία σχέση με το θολό ιδεολογικό τοπίο της σοσιαλδημοκρατίας, αλλά που να συμμετέχει στο εργατικό κίνημα με καθαρό πολιτικό λόγο.

³³ Σκουλάς, Γ. (1996). *Κοινωνικές Τάξεις και Κράτος*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 325.

Πρόκειται για προοπτική μίας πιο δίκαιης και ανθρώπινης κοινωνίας, όραμα και πράξη πολλών αριστερών κομμάτων του δυτικού μαρξισμού που συνδέθηκε με την κριτική σκέψη. Υπήρξε αντικείμενο έρευνας και ανάλυσης του Ινστιτούτο ερευνών της Σχολής της Φρανκφούρτης. Είναι η περίφημη κριτική θεωρία.³⁴

Η σχολή³⁵ αυτή έχει μεγάλη συμβολή και επίδραση στην κοινωνική πραγματικότητα της σύγχρονης εποχής. Οι στοχαστές που πλαισίωσαν την σχολή προσπάθησαν για μία νέα κοσμοθεωρία, με κοινωνικό πρόσωπο και σφράγισαν την κριτική σκέψη του 20^{ου} αιώνα.³⁶ Υπήρξε ομάδα διανοούμενων αριστερής μαρξιστικής αντίληψης και αυτοί ασχολήθηκαν με τις αντιφάσεις του αστικού κράτους αλλά και με τις διαστροφές του μαρξισμού μετά την Οκτωβριανή επανάσταση στη Ρωσία. Υπήρξε ακόμη η πηγή του νέου πιο ανθρώπινου σοσιαλισμού, ο οποίος δίνει διαφορετική χροιά στις ερμηνείες του μαρξισμού που δόθηκαν αργότερα. Όπως ο ρόλος της ταξικής συνείδησης, ο ρόλος του προλεταριάτου, η έννοια της ιδεολογίας³⁷ της αστικής κουλτούρας της οικογένειας και του αυταρχισμού. Οι Χορκχάμερ, Αντόρνο, Μαρκούζε και άλλοι μεγάλοι στοχαστές υπήρξαν ανάμεσα σε αυτούς που προετοίμαζαν την μελλοντική σοσιαλιστική δράση.

Όμως πρέπει να τονιστεί εδώ ότι η συνεχής αναμόχλευση των ιδεών περί φιλελευθερισμού και σοσιαλισμού σε όλες του τις μορφές τα τελευταία 150 χρόνια, συμπεριλαμβανομένου και του Ευρωκομμουνισμού, του νεολογισμού αυτού που επικράτησε να λέγεται έτσι μετά το 1970,

³⁴ Σκουλάς, Γ. (2007). *Κοινωνία και Πολιτική Θεωρία*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

³⁵ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς. (1964). *Κριτική Θεωρία*. Αθήνα: Εταιρεία Εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων.

³⁶ Κλαουντίν, Φ. (1978). *Ευρωκομμουνισμός και Σοσιαλισμός*. Αθήνα: Μπουκουμάνης, σελ. 23,157.

³⁷ Σκουλάς, Γ. (2007). *Κοινωνία και πολιτική θεωρία*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, σελ. 62,63.

οδήγησε τους απλούς πολίτες να απέχουν ολοένα και περισσότερο από κάθε πολιτική δραστηριότητα είτε γιατί πιστεύουν ότι τα δρώμενα της πολιτικής δεν τους ενδιαφέρουν είτε επειδή αισθάνονται ανίκανοι να τα επηρεάσουν. Έτσι τόσο οι δεσμοί τους με τις πολιτικές ομάδες όσο και η εκτίμησή τους για τους εκπροσώπους τους, φθίνουν. Από το 1900 περίπου μέχρι σχεδόν το τέλος του 20^{ου} αιώνα, τα 100 χρόνια αυτά θεωρούνται τα πλέον βίαια στα ανθρώπινα χρονικά, τα πιο τρομακτικά στην ιστορία της Δύσης, χρόνια σφαγών και πολέμων που δημιούργησαν τις μεγαλύτερες ελπίδες που μπόρεσε ποτέ να διανοηθεί η ανθρωπότητα. Ταυτόχρονα όμως κατέστρεψαν όλες τις αυταπάτες και τα ιδανικά. Είναι καιρός πια να εξεταστεί το ερώτημα της σχέσης μεταξύ ηθικής και πολιτικής, η οποία πολιτική δημιουργεί ως γνωστόν όλους τους πολέμους,

Προάγγελος ή θεμελιωτής του επιστημονικού λόγου, αναγκαία προϋπόθεση του οποίου αποτελεί η διάκριση της πολιτικής από την ηθική, υπήρξε ο Νικολό Μακιαβέλι.³⁸ Αυτός αποσύνδεσε την πολιτική και ως έννοια και ως πρακτική από την ηθική, με την οποία ήταν συνδεδεμένη από την κλασσική αρχαιότητα και μετά. Όμως τα σύνορα ανάμεσα στην πολιτική και την ηθική δεν διαγράφονται ποτέ και πουθενά με πλήρη σαφήνεια. Την σύνδεση της πολιτικής με την ηθική, την οφείλουμε στην κλασσική αρχαιότητα και ιδιαιτέρως στον πιθανότατα μεγαλύτερο φιλόσοφο όλων των εποχών, στον Αριστοτέλη, ο οποίος αντιλαμβανόταν την πολιτική ως συνέχεια της ηθικής και συνώνυμη με την κατάκτηση μίας δίκαιης ζωής. Χρησιμοποίησε την εμπειρική μέθοδο, δεοντολογικά και ηθικά για την ανεύρεση της ιδανικής πολιτείας, δηλαδή

³⁸ Σκουλάς, Γ. (2007). *Κοινωνία και Πολιτική Θεωρία*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Sabine, G.H. (1961). *Ιστορία των Πολιτικών Θεωριών-Μακιαβέλι*. Νέα Υόρκη: Ατλαντίς, σελ. 363,365.

μίας πολιτείας με εσωτερική ισορροπία που διασφάλιζε την ηθική τελειότητα και τελικά την ευτυχία των πολιτών. Γενικά κατά την κλασσική αρχαιότητα, η αντίληψη περί πολιτικής δεν εκφράζει μόνο την αλληλεξάρτηση των πολιτών, με συλλογική διακυβέρνηση, αλλά δηλώνει με σαφήνεια την ηθική διάσταση του να ενεργείς πολιτικά.

Από την Αναγέννηση όμως και μετά, η πολιτική φιλοσοφία δεν διασπά μόνο την σύνδεση πολιτικής και ηθικής που υποστήριζε ο Αριστοτέλης αλλά αλλάζει οριστικά το περιεχόμενο αυτής της σύνδεσης. Ενώ ο Αριστοτέλης κάνει συγκερασμό του κρατικού ιδεώδους με την ευδαιμονία των πολιτών, ο Μακιαβέλι τον 16^ο αιώνα καθιστά το κράτος, την κατάκτηση και το δυνάμωμα της κρατικής εξουσίας αντικείμενο των πολιτικών μελετών του. Δεν τον ενδιαφέρουν οι προϋποθέσεις για την επίτευξη μίας δίκαιης ζωής αλλά το πώς ο ‘ηγεμόνας’ του θα κατοχυρώσει την εξουσία του, προστατεύοντας τους υπηκόους του από εξωτερικές επιβουλές εναντίον του κράτους του. Ο Μακιαβέλι δέχεται ότι οι μέθοδοι και οι τεχνικές για την ‘τέχνη της πολιτικής’, στερούνταν ηθικού χαρακτήρα.³⁹ Ο ηγέτης που ασκεί πολιτική δε δεσμεύεται από παραδοσιακές ηθικές αντιλήψεις, ιδιαίτερα από την ηθική αντίληψη να τηρεί τις υποσχέσεις του. Θα παραβεί και τις υποσχέσεις και τις συμφωνίες του, αν αναγκαστεί για να διατηρήσει την εξουσία του. Ο Μακιαβέλι επιχειρεί, χωρίς να απογυμνώσει την πολιτική από κάθε ηθικό στοιχείο, να την απαλλάξει από συγκεκριμένες ηθικές αντιλήψεις. Εισάγει όπως παρατηρεί ο μελετητής των απόψεων του, Αντόνιο Γκράμσι, μία νέα αντίληψη της ηθικής, δηλαδή μια νέα κοσμοθεωρία. Η Μακιαβελική ηθική εκφράζει το τέλος μίας εποχής και την αυγή μίας άλλης, της καπιταλιστικής εποχής: Συγκρότηση δηλαδή απολυταρχικού κράτους και κατοχύρωση της εδαφικής του κυριότητας.

³⁹ Σκουλάς, Γ. (2007). *Κοινωνία και Πολιτική Θεωρία*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Τόσο ο Τ. Χόμπς στο έργο του όσο και ο Μ. Βέμπερ, ιδρυτές και θεμελιωτές της φιλελεύθερης θεώρησης της πολιτικής, απηχούν την Μακιαβελική αντίληψη στη σχέση πολιτικής και ηθικής. Όλοι ανεξαιρέτως, οι φιλελεύθεροι θεωρητικοί της πολιτικής έκριναν την ύπαρξη ενός αποτελεσματικού και ισχυρού κράτους ως αναγκαία προϋπόθεση κοινωνικής ευταξίας, την οποία ταυτίζουν με την προστασία της ιδιοκτησίας του πολίτη και την δυνατότητα του να είναι ελεύθερος, ώστε να διαχειρίζεται την περιουσία του και να απολαμβάνει τις ανέσεις που συνοδεύουν την κατοχή και την αύξησή της. Όλοι αυτοί, όπως και ο Τζών Στίουαρτ Μιλλ, ο πιο φωτισμένος εκπρόσωπός τους θεωρούν ότι η πολιτική αυτή εγγυάται όχι μόνο την προστασία της ιδιοκτησίας αλλά και την ανάπτυξη όλων των πνευματικών και ηθικών ικανοτήτων του ατόμου. Έτσι θεωρούν αυτή την δημοκρατία που προκύπτει ανώτερη κάθε άλλης. Πόσο όμως απέχει αυτή η δημοκρατία από την δίκαιη πολιτεία που είναι και ο απώτερος σκοπός του Αριστοτελικού στοχασμού.⁴⁰

Ο Κορνήλιος Καστοριάδης παρατηρεί εύστοχα: ‘όλες οι ανοησίες περί δημοκρατίας σε χώρες που οι μεν κατέχουν την εξουσία και οι άλλοι τους ψηφίζουν , ή που οι μεν κατέχουν τα ΜΜΕ και οι άλλοι τα ακούν και αφιονίζονται, είναι χρήσιμες ως δημαγωγίες αλλά χωρίς μέλλον. Οι ιδέες περί ελευθερίας και ισότητας κάθε μία από αυτές οδηγεί στην άλλη’. Στον αντίποδα της φιλελεύθερης αντίληψης, βρίσκεται η θεώρηση που ξεκινά κατά την Γαλλική Επανάσταση (1789) και μετά, όπου η πολιτική πια συνδέεται με τη ριζοσπαστική κοινωνική αλλαγή. Τέλος πια στη περιφρούρηση, αλλά προτροπή στην ανατροπή του status quo, για ένα νέο κόσμο διαφορετικό και μεγαλύτερο. Σημαντικότερος

⁴⁰ Sabine, G.H. (1961). *Ιστορία των Πολιτικών Θεωριών-Μακιαβέλι*. Νέα Υόρκη: Ατλαντίς, σελ. 54,74.

εκπρόσωπος είναι ο Καρλ Μαρξ.⁴¹ Η απόσταση πολιτικής και ηθικής γεφυρώνεται με Αριστοτελικό προβληματισμό και με υπέρβαση του, με στήριξη τις νέες υλικές παραμέτρους που διαμόρφωσε σταθερά η ανάπτυξη του καπιταλισμού τις προηγούμενες δεκαετίες. Εδώ έχουμε μία αταξική πια κοινωνία⁴² που αντιστρατεύεται και πολεμάει την οικονομική εκμετάλλευση από την αστική κοινωνία. Την κομμουνιστική κοινωνία που πρεσβεύει αυτά τα θεμελιώδη, την θεώρησαν στην αρχή ουτοπιστική. Σήμερα όμως, έχουν διαμορφωθεί οι αντικειμενικές προϋποθέσεις, κυρίως με τα τεχνολογικά μέσα, την επιστημονική γνώση, την παραγωγική ικανότητα και την αφθονία υλικών, ώστε η ουτοπία του χθες να γίνει κοινωνική πραγματικότητα του αύριο. Τέλος, για να εισέλθει ο κόσμος από το βασίλειο των αναγκών στο βασίλειο της ελευθερίας χρειάζεται αρκετή δουλειά ακόμη. Την θέση της ηθικής θα την πάρει η αρχή της απόδοσης.

Ο Αντόνιο Γκράμσι, ο φιλόσοφος και μελετητής του Μακιαβέλι, εξετάζει τον ηγεμόνα, το κλασσικό έργο του Μακιαβέλι όχι σαν φυσικό πρόσωπο στην εποχή μας πια, αλλά σαν πολιτικό κόμμα που η μέθοδος που πολιτεύεται έχει την δική της αυτονομία, έχει τους δικούς της νόμους που δεν προέρχονται από την παραδοσιακή ηθική. Η πολιτική αυτή αποσκοπεί στην διάσωση της κοινότητας του κράτους. Το κόμμα πρέπει να είναι ένας διανοούμενος και συνάμα μεταρρυθμιστής. Το κόμμα είναι κύτταρο μίας συλλογικής θέλησης που τείνει να γίνει πλήρης. Η μελλοντική κοινωνία περιγράφεται από το κόμμα των εργατών. Αν αυτή η κατάσταση ενότητας, που δεν έχει διαχωριστικές γραμμές και χωριστές τάξεις αποτελεί την μελλοντική σοσιαλιστική κοινωνία, τότε αυτή πρέπει να υλοποιηθεί στο ίδιο το κόμμα. Αυτό πρέπει να προσανατολίζεται σε

⁴¹ Φάκελοι Mondadori. (1972). *Καρλ Μαρξ*. Αθήνα: Πόλις.

⁴² Kymlicka, W. (2005). *Η Πολιτική Φιλοσοφία της Εποχής μας* Αθήνα: Πόλις, σελ. 423.

μία κοινωνία ενοποιημένη χωρίς ανταγωνισμούς. Τρία στοιχεία κατά τον Γκράμσι συνιστούν ένα κόμμα. Πρώτον ένα τμήμα του αποτελούμενο από οπαδούς με πίστη και ενθουσιασμό, δεύτερον ένα άλλο τμήμα, το οποίο αποτελεί και το κύριο τμήμα, που του δίνει συνεκτικότητα, οργάνωση και διεθνές στίγμα και τρίτον το τμήμα που συνδέει την ηγεσία με τη βάση του κόμματος πνευματικά και ηθικά ως μεσολαβητής. Είναι η ομάδα διανοούμενοι που εκπαιδεύει τις μάζες για πνευματική ανύψωση ανάλογη των ηγετών τους.⁴³ Πρέπει να αποφεύγεται η γραφειοκρατική οπισθοδρόμηση στο κόμμα, διαφορετικά θα αλλοτριωθεί. Όμως αυτή η ξεκάθαρα δημοκρατική και ηθική υφή του κόμματος πρέπει να ακολουθεί σταθερή τακτική, αν η κατάσταση η κοινωνική, στο κράτος που θα εφαρμοστεί είναι καταπιεστική για την εργατική τάξη. Δύο δρόμοι ανοίγονται για την εφαρμογή αυτής της τακτικής α) ο πόλεμος ελιγμών και β) ο πόλεμος θέσεων. Π.χ η επανάσταση (μετωπική σύγκρουση) στην Ανατολική Ευρώπη 1917-1921, το τέλος του φασισμού και η αποτυχία της επανάστασης των προλετάρων στην Δύση. Ακολουθεί ο πόλεμος των θέσεων με στόχο πια το τέλος των ηγεμονιών.

Το ηθικό πλεονέκτημα εδώ είναι για το κόμμα της εργατικής τάξης, πάντα κατά τον Γκράμσι, ότι λέει πάντα την αλήθεια και με έντονη κριτική καυτηριάζει όσους κατέχουν την εξουσία και την εσφαλμένη πολιτική τους. Πρέπει ακολούθως να γίνει συμμαχία του κόμματος αυτού με άλλες καταπιεσμένες ομάδες (κόμματα), ώστε να τις καθοδηγήσει προς νέες επαναστατικές ιδέες. Η θέση γενικά του Γκράμσι διαφέρει από εκείνης του Διεθνούς Σοσιαλιστικού συνεδρίου ως προς τη μέθοδο. Η ενότητα βασικά του κόμματος προάγει την δυνατότητα όλων

⁴³ Σκουλάς, Γ. (2007). *Κοινωνία και Πολιτική Θεωρία*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, σελ. 38.

των μελών του να γίνουν κάποτε στελέχη της ηγεσίας του αλλά και διανοούμενοι, με αποτέλεσμα το προλεταριάτο να δημιουργήσει το δικό του μπλοκ. Οι εργατικές επιτροπές,⁴⁴ κηρύσσει ο σοσιαλισμός, είναι παράδειγμα πολιτικής οργάνωσης που εκπαιδεύει τους εργάτες. Το ίδιο το εργοστάσιο με τις επιτροπές του, οι σοσιαλιστικοί κύκλοι γενικότερα και οι κοινότητες των αγροτών είναι και πρέπει να είναι τα κέντρα μιας προλεταριακής ζωής. Οι συνοικιακές επιτροπές που εκφράζουν τους εργάτες νόμιμα, δίνουν πειθαρχία και μπορούν να διατάξουν διακοπή κάθε δουλειάς αφού αποτελούν συνάμα και συνοικιακή εξουσία. Αυτή η εργατική δημοκρατία μαζί με τις αγροτικές διαπαιδαγωγεί τις μάζες.

Η θεωρία του Γκράμσι συγκλίνει προς τις απόψεις του Λένιν⁴⁵ για πνευματική και ηθική διεύθυνση του κόμματος. Αυτό που στερείται όμως είναι η σύνθεση ανάμεσα στους θεωρητικούς του κόμματος και της μάζας που ακολουθεί. Δηλαδή δεν υπάρχει η ενοποίηση της ηγεσίας και της βάσης του κόμματος από τους διανοούμενους. Έτσι δεν υπάρχει η ολοκληρωμένη ηγεσία αλλά υπάρχει πόρτα για κάθε αρχηγό (π.χ της μορφής του Στάλιν) με την μάζα να αρκείται μόνο στην εκτέλεση των αποφάσεων. Με την ανάπτυξη της έννοιας της ηγεμονίας, ο Γκράμσι ανοίγει ένα νέο δρόμο στο σοσιαλισμό. Έχουμε εδώ μια νέα θεώρηση της ομάδας των διανοουμένων. Επεξηγείται το ότι η υπεροχή μίας τάξης σε σχέση με άλλες στηρίζεται στο στενό της δεσμό με τις πνευματικές και ηθικές σχέσεις, που έτσι επιτρέπουν την ανάδειξη μιας ηγεσίας. Για τον Γκράμσι η δημοκρατία είναι στενά συνδεδεμένη με την πρόοδο. Όταν η άμεση δημοκρατία λειτουργεί σε κάθε επίπεδο κοινωνικής δράσης, η κοινωνία είναι οπωσδήποτε προοδευτική.

⁴⁴ Φάκελοι Mondatori. (1972). *Λένιν*. Αθήνα: Φυτράκης, σελ. 84,104,143,154.

Φάκελοι Mondatori. (1972). *Κράτος και Επανάσταση*. Αθήνα: Φυτράκης, σελ. 111.

⁴⁵ Σκουλάς, Γ. (2007). *Κοινωνία και Πολιτική Θεωρία*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΙΔΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Στην πρόοδο αυτής της μελέτης και πριν αναφερθώ στα κόμματα στον Ευρωπαϊκό χώρο, δηλαδή στους εκπροσώπους των συντηρητικών – φιλελευθέρων, των σοσιαλδημοκρατικών και των σοσιαλιστικών – αριστερών ρευμάτων, θα πρέπει να κάνω μια αναδρομή στην απουσία εκπροσώπησης των ταξικών συμφερόντων του λαού, από το κοινοβουλευτικό γίγνεσθαι διεθνώς στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.⁴⁶ Αντιθέτως εκπροσωπούνται στην Ευρώπη κυρίως τα αστικά συμφέροντα πολύ έντονα στα κοινοβούλια, πριν την είσοδο των σοσιαλιστικών και κομμουνιστικών κομμάτων, όπου κυριαρχούσαν συντριπτικά οι αστικές στρατηγικές, ενώ ‘βοά’ διά της απουσίας της η εργατική τάξη.⁴⁷ Με την πάροδο των ετών έως σήμερα έγινε μια ριζική μεταλλαγή στη λειτουργία του αντιπροσωπευτικού αστικού πολιτικού συστήματος. Η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου είναι έκδηλη από το τέλος της δεκαετίας του 1970. Η συνεπακόλουθη κατάρρευση ή σχεδόν κατάρρευση της σοσιαλδημοκρατίας, του ευρωκομμουνισμού και του παραδοσιακού κομμουνισμού είναι πια γεγονός. Υπήρξε άμεσο όφελος της αστικής εξουσίας από την αποδιάρθρωση του εργατικού συνδικαλιστικού κινήματος. Η σοσιαλδημοκρατία αργά αλλά σταθερά προσχώρησε στον φιλελευθερισμό και εμφανίστηκε μία συντηρητική μετάλλαξη στις ευρωπαϊκές σχέσεις. Η νομοθετική κοινοβουλευτική διαδικασία, μετασχηματίστηκε σε εντολοδόχο διαχειριστή της επιχειρηματικής αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου όπως α) μονιμοποίηση

⁴⁶ Carnoy, M. (1984). *Κράτος και Πολιτική Θεωρία*. Αθήνα: ΟΔΥΣΣΕΑΣ, σελ. 93,98.

⁴⁷ Σεραφετινίδου, Μ. (2003). *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*. Αθήνα: GUTENBERG.

της λιτότητας β) αποδοχή της ανεργίας σαν κατάσταση και γ) μαζικοποίηση των ιδιωτικοποιήσεων σαν μοναδικού συντελεστή της εκπροσώπησης των λαϊκών συμφερόντων από το κοινοβουλευτικό πολιτικό σύστημα. Αυτό είναι ένα γεγονός που βιώνει και η Ελληνική κοινοβουλευτική πραγματικότητα. Υπάρχει δηλαδή πια μια διάσταση, σχεδόν πόλωση όχι ανάμεσα σε φιλελευθερισμό και σοσιαλισμό που παλεύουν για την κυριαρχία των αστικών και εργατικών τάξεων, αλλά ανάμεσα στα άμεσα και στα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των εργαζόμενων τάξεων αφ' ενός και στο σύνολο των κοινοβουλευτικών πολιτικών διαδικασιών αφετέρου. Πρόκειται για μια νέα μορφή για την πολιτική διάσταση. Δεν αντιπαραθέτει πια την εργατική τάξη στην καπιταλιστική στρατηγική αλλά την ίδια στιγμή, αντιπαραθέτει τις λαϊκές εργαζόμενες δυνάμεις στα ίδια τα κόμματα, όπου δεν βλέπουν πια 'καθαρή' εκπροσώπηση των δικών τους επιδιώξεων.⁴⁸ Τελικά δηλαδή ο αστικός κοινοβουλευτισμός απορροφά την παραδοσιακή αριστερή στρατηγική, σταδιακά. Έτσι νοθεύεται και από τα τρία ρεύματα (σοσιαλισμού, κομμουνισμού και του ' τρίτου δρόμου'), μέσω του αστικού κοινοβουλευτισμού αυτή η εκπροσώπηση των λαϊκών συμφερόντων. Έχουμε συνδυασμό της αντιπροσωπευτικής και της άμεσης δημοκρατίας, ο λεγόμενος αριστερός ευρωκομμουνισμός. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια σχετική αδιαφορία στις λαϊκές εργαζόμενες δυνάμεις και τους μισθωτούς, από τις αστικές κοινοβουλευτικές διαδικασίες και αποστασιοποίηση τους από τα κόμματα. Αυτό αποτελεί την 'αχίλλειο πέτρα' της καπιταλιστικής κυριαρχίας, αφού δίνει την δυνατότητα στις πλειοψηφούσες λαϊκές εργαζόμενες δυνάμεις να δημιουργήσουν κίνηση αντιπαράθεσης και διάνοιξη οδών για υπέρβαση

⁴⁸ Schmidt, M.S. (2000). *Θεωρίες της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Σαββάλας, σελ. 275-276.

Χέλντ, Ν. (1987). *Μοντέλα Δημοκρατίας*. Αθήνα: ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ, σελ. 27,170.

του κοινοβουλευτικού εγκλωβισμού. Η κοινοβουλευτική όμως απόλυτη κυριαρχία των αστικών κομμάτων και των δυνάμεων του κεφαλαίου, με αστική νομιμοποίηση δια μέσου των εκλογών, δίνει δυνατότητες επενέργειας της εργατικής αντικαπιταλιστικής πολιτικής για υπέρβαση της κοινοβουλευτικής αντιπροσώπευσης ή προσπάθεια υπερβάσης.

Αναφερόμενη λίγα χρόνια πριν στο φαινόμενο του ευρωκομμουνισμού (μετά το 1975)⁴⁹, εννοούμε συγκεκριμένη δράση που χαρακτηρίζεται από δύο γνωρίσματα: α) προσπάθεια προσαρμογής της αντίληψης της στρατηγικής για τη μετάβαση του σοσιαλισμού στις ιδιαίτερες συνθήκες του ανεπτυγμένου καπιταλισμού και β) πιο σαφή διαφοροποίηση των ευρωκομμουνιστικών κομμάτων από τον κομμουνισμό της Μόσχας. Όλα αυτά με βάση ότι ο ευρωκομμουνισμός είναι το γενικό πλαίσιο που συνενώνει, παρά τις διαφορετικές τους θέσεις σε αρκετά ζητήματα, τα μαζικά κομμουνιστικά κόμματα των ανεπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών, δίχως απαραίτητα να είναι μόνο Ευρωπαϊκά. Στα κόμματα αυτά μπορούμε να τοποθετήσουμε τα κομμουνιστικά κόμματα της Ιταλίας, Γαλλίας, Αγγλίας και της Ιαπωνίας, κατά τον Σαντιάγκο Καρίγιο. Για πρώτη φορά στον εικοστό αιώνα γίνεται προσπάθεια ριζικού μετασχηματισμού της κοινωνίας, προς μια σοσιαλιστική κατεύθυνση από τους λαούς της Ευρώπης. Είναι μία αναγκαιότητα που επιβάλλεται από την νέα έκρηξη των αντιθέσεων καπιταλισμού και ιμπεριαλισμού, με εκφραστή τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο και σπουδαιότερο αποτέλεσμα τη Ρωσική επανάσταση και την νίκη της. Αυτό αποτελεί την πρώτη συγκυρία. Η παγκόσμια οικονομική κρίση της δεκαετίας του 30' με κορύφωση τον πόλεμο 1939-1945 αποτελεί τη δεύτερη συγκυρία. Όμως και στις δύο περιπτώσεις το διεθνές

⁴⁹ Κλαουντίν, Φ. (1978). *Ευρωκομμουνισμός και Σοσιαλισμός*. Αθήνα: Μπουκουμάνη, σελ. 7,11,39,67.

εργατικό κίνημα δεν μπόρεσε να δώσει μια σοσιαλιστική λύση στην κρίση του καπιταλισμού.

Στην πρώην τσαρική αυτοκρατορία αρχικά και στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού αργότερα, με το τέλος δηλ. την κατάλυση του παλαιού καθεστώτος, δεν ακολούθησε μια ανάπτυξη της εργατικής λαϊκής δημοκρατίας, της μορφής που καθιστά την ιδιοποίηση των μέσων παραγωγής από τις μάζες και την συμμετοχή τους να μεγαλώνει βαθμιαία στην διοίκηση της κοινωνίας. Αντιθέτως ακολούθησε διαδικασία βιομηχανοποίησης και πολιτιστικής ανάπτυξης που κατέληξε τελικά σε καθεστώς κοινωνικό, κυρίαρχων και κυριαρχούμενων τάξεων. Επιπρόσθετα το εργατικό κίνημα γνώρισε κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου οδυνηρές ήττες. Στην Ιταλία-Γερμανία-Ισπανία και Ιαπωνία εκτός Ευρώπης επικράτησε ο φασισμός, η μάστιγα αυτή των ελευθεριών και των κοινωνικών δικαιωμάτων της ανθρώπινης φύσης.⁵⁰ Μεταπολεμικά το εργατικό κίνημα κατόρθωσε να βελτιώσει τις θέσεις του στην κοινωνία και να επιβάλλει σημαντικές μεταρρυθμίσεις. Υπεράσπισε τη δημοκρατία, ενίσχυσε τις ταξικές οργανώσεις του αλλά όμως μόνο μέσα στα πλαίσια τα καπιταλιστικά. Για τον καθορισμό της ανάπτυξης του ευρωκομμουνισμού⁵¹ πρέπει να σκεφτούμε τον παρατεταμένο χαρακτήρα μιας οικονομικής κρίσης, με συγκυριακές μειώσεις της κρίσης αυτής. Η εργατική τάξη στην Ευρώπη σήμερα αντιμετωπίζει από θέση ισχύος την κρίση αυτή, συγκριτικά με προπολεμικά. Η πλήρης απασχόληση μετά το 1970 δημιούργησε νέα πραγματικότητα στις ανάγκες της εργατικής τάξης, με αποκορύφωμα την ‘εργατική εξουσία’ μέσα στις επιχειρήσεις από τους ίδιους τους εργάτες. Αυτές οι κατακτήσεις σήμερα, η νέα δύναμη του εργατικού κινήματος,

⁵⁰ Σεραφετινίδου, Μ. (2003). *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*. Αθήνα: GUTENBERG.

⁵¹ Κλαουντίν, Φ. (1978). *Ευρωκομμουνισμός και Σοσιαλισμός*. Αθήνα: Μπουκουμάνη.

αποτελούν ένα πρόσθετο περιοριστικό στοιχείο για την επέμβαση των διευθυντικών κέντρων του καπιταλισμού έτσι ώστε να μπορέσουν να ξεπεράσουν την οικονομική κρίση. Ακόμη η ενεργή οικονομική και πολιτική παρουσία της αποικιακής περιφέρειας του ιμπεριαλισμού, υπομένει και επιβάλλει περιορισμούς στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης των κέντρων του καπιταλισμού.

Όμως ο ευρωκομμουνισμός⁵² έχει σκοπό την προσαρμογή της σοσιαλιστικής αντίληψης και την μετάβαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ανεπτυγμένου καπιταλισμού.⁵³ Ο δρόμος προς αυτό ονομάστηκε ο δημοκρατικός ‘δρόμος’ προς τον σοσιαλισμό. Η επίσημη εκδοχή αυτού του ‘δρόμου’ είναι η θέση των κομμουνιστικών κομμάτων της Ιταλίας, της Γαλλίας, της Ισπανίας και η Γαλλο-Ιταλική διακήρυξη της Ρώμης το Νοέμβριο του 1975 που δίνουν την εικόνα 9 βασικών σημείων: 1) Ο σοσιαλισμός πρέπει να αποτελέσει το ανώτατο στάδιο της δημοκρατίας και της ελευθερίας. Δημοκρατία προωθημένη μέχρι εμφανίσεως και της τελευταίας συνέπειας. 2) Η πορεία προς το σοσιαλισμό και η οικοδόμηση της σοσιαλιστικής κοινωνίας θα γίνουν μέσα σ’ ένα σχήμα συνεχούς εκδημοκρατισμού της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής. 3) Ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός προϋποθέτει δημόσιο έλεγχο στα βασικά μέσα παραγωγής, με βαθμιαία κοινωνικοποίηση και δημοκρατικό σχεδιασμό σε εθνικό επίπεδο. 4) Η μικρή και μεσαία αγροτική ιδιοκτησία, η μικρή και μεσαία βιομηχανική μονάδα θα έχουν ιδιαίτερο ρόλο σε αυτόν τον σοσιαλισμό. 5) Το κράτος θα έχει μη θρησκευτικό χαρακτήρα, θα έχει δημοκρατική λειτουργία,

⁵²

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CE%BA%CE%BF%CE%BC%CE%BC%CE%BF%CF%85%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

⁵³ Κλαουντίν, Φ. (1978). *Ευρωκομμουνισμός και Σοσιαλισμός*. Αθήνα: Μπουκουμάνη, σελ. 65,67.

αποκέντρωση με ρόλο ιδεατό στην τοπική αυτοδιοίκηση, που η εξουσία της θα είναι πλατειά αυτόνομη. 6) Πλουραλισμός των πολιτικών κομμάτων, με ελευθερία διαμόρφωσης γνώμης και με δημοκρατική ανόθευτη πλειοψηφική εναλλαγή τους. 7) Ελεύθερη δράση και πλήρης αυτονομία των συνδικάτων. 8) Δημοκρατικά διοικούμενες επιχειρήσεις, με τους εργαζομένους να συμμετέχουν με ουσιαστικά δικαιώματα στην διοίκησή τους, με σημαντικές εξουσίες στην λήψη των αποφάσεων. 9) Κατοχύρωση και επέκταση όλων των ελευθεριών που κατακτήθηκαν στο παρελθόν με λαϊκούς αγώνες. Αυτός ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός προϋποθέτει δημοκρατικούς θεσμούς αντιπροσωπευτικούς, με ελεύθερη άσκηση του καθολικού, άμεσου αναλογικού δικαιώματος ψήφου και σεβασμός της καθολικής ψηφοφορίας δηλ. του αποτελέσματος. Με αυτόν τον τρόπο θα πρέπει να διοικείται το κράτος από τις εργαζόμενες τάξεις. Τα ευρωκομμουνιστικά κόμματα της Ιταλίας, Γαλλίας και της Ισπανίας, στην τελική τους διακήρυξη αποδίδουν ‘αξία αρχής’, για όλες τις παραμέτρους της δημοκρατικής ζωής. Η στάση τους δεν είναι σκεπτικισμός. Απορρέει από ανάλυση των ιστορικών συνθηκών των χωρών τους αλλά και από την διεθνή εμπειρία. Η σχέση δημοκρατίας και σοσιαλισμού με βάση τα όσα αναφέρονται, θεωρείται σαν σχέση συνύπαρξης, όπου η δημοκρατία για να ολοκληρωθεί απαιτεί σοσιαλισμό και αντίστροφα.

Η αντίδραση της Μόσχας⁵⁴ κατά του ευρωκομμουνισμού υπήρξε εντονότατη. Η επιδείνωση των ιδεολογικών αλλά και πολιτικών σχέσεων μεταξύ του κομμουνιστικού κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης και των τριών ευρωκομμουνιστών κομμάτων φτάνει σε κρίσιμο σημείο το 1975. Ο Σαντιάγκο Καρίγιο στο βιβλίο του ‘ευρωκομμουνισμός και κράτος’ καθορίζει ότι με τον ευρωκομμουνισμό ήρθε το ‘δυτικό σχίσμα’ στο

⁵⁴ Κλαουντίν, Φ. (1978). *Ευρωκομμουνισμός και Σοσιαλισμός*. Αθήνα: Μπουκουμάνη, σελ. 71,73,113.

διεθνές κομμουνιστικό κίνημα. Ο Καρίγιο αμφισβητεί πια την φύση του σοβιετικού συστήματος, χαρακτηρίζοντας το ως πρωτόγονο σοσιαλισμό. Οι τότε χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού τίθενται υπό σοσιαλιστική αμφισβήτηση πια κατά του τρεις Ευρωπαίους Ευρωκομμουνιστές, τον Καρίγιο στην Ισπανία, τον Μπερλίγκουερ στην Ιταλία και τον Ζώρζ Μαρσέ στην Γαλλία. Αυτή η αμφισβήτηση προκύπτει απ' το πώς μπορεί να είναι σοσιαλιστικές κατ' αυτούς, αφού δεν υπάρχει σοσιαλισμός χωρίς δημοκρατία και οι χώρες αυτές είχαν έλλειψη ή απουσία δημοκρατίας. Η αδυναμία του κομμουνιστικού κόμματος της Ισπανίας στο εσωτερικό της χώρας και η διατήρηση ορισμένων σχέσεων με την Μόσχα που θέλουν οι Μπερλίγκουερ και Μαρσέ, δημιουργεί τριβή μεταξύ των τριών,⁵⁵ πράγμα που φάνηκε στην Ευρωκομμουνιστή συνάντηση κορυφής της Μαδρίτης το 1977, όπου ο Μπερλίγκουερ και ο Μαρσέ δεν καταδίκασαν τις παραβιάσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα στις Ανατολικές χώρες. Αργά αλλά σταθερά ο ευρωκομμουνισμός (και σε θέματα μιας Ευρώπης ενωμένης και ανεξάρτητης από το Κρεμλίνο και τις ΗΠΑ) με έντονη έλξη πάνω στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, αρχίζει και διαχωρίζεται. Τις ιδέες του Καρίγιο υποστηρίζει το κομμουνιστικό κόμμα της Αγγλίας, του Βελγίου, της Σουηδίας, της Νορβηγίας, της Ελλάδας-(κ. κ. εσωτερικού) και χωρίς πάθος της Ιταλίας και της Γαλλίας, ενώ αντιθέτως τις θέσεις των δύο άλλων υποστηρίζει το κομμουνιστικό κόμμα της Γερμανίας, της Δανίας και της Αυστρίας. Αυτό εξελίχθηκε στο ότι το κομμουνιστικό κόμμα της Ισπανίας, της Ιταλίας και της Γαλλίας άρχισαν να υπερασπίζονται το καθένα τον εαυτό του, τις ιδέες του, απέναντι στον Ορθόδοξο δογματισμό του κομμουνιστικού κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης, με αποτέλεσμα τον εκφυλισμό των ιδεών τους.

⁵⁵ Κλαουντίν, Φ. (1978). *Ευρωκομμουνισμός και Σοσιαλισμός*. Αθήνα: Μπουκουμάνη.

Θα πρέπει όμως στα σημερινά πλαίσια της έρευνας σχετικά με την καλύτερη μορφή εξουσίας-πολιτεύματος να ασχοληθούμε με την σοσιαλδημοκρατία και τον νεοφιλελευθερισμό που αντιπροσωπεύουν δύο σαφώς διακριτές πολιτικές φιλοσοφίες.

Η παλαιά σοσιαλδημοκρατία θεωρούσε τον καπιταλισμό πηγή όλων των προβλημάτων που διέγινε ο Marx,⁵⁶ που μπορούσαν όμως να ξεπεραστούν μέσω της κρατικής παρέμβασης στην αγορά. Για την κλασσική σοσιαλδημοκρατία, η κυβερνητική παρέμβαση στην ατομική και την οικογενειακή ζωή, είναι αναγκαία και πρέπει να επιβάλλεται. Τα κρατικά επιδόματα είναι ζωτικής σημασίας, για τις οικογένειες που έχουν ανάγκη, ενώ το ίδιο το κράτος πρέπει να επεμβαίνει όπου τα άτομα δεν μπορούν να τα βγάλουν πέρα στη ζωή. Ακόμη η επιδίωξη της ισότητας αποτελούσε πάντοτε μεγάλη μέριμνα των σοσιαλδημοκρατών.⁵⁷ Η φορολογία π.χ παίρνει από τους πλούσιους για να δώσει μέσω του κράτους πρόνοιας στους φτωχούς, το οποίο κράτος πρόνοιας έχει δύο στόχους α) να δημιουργήσει μια περισσότερο εξισωτική κοινωνία και β) να προστατεύει τα άτομα σε όλη τους τη ζωή. Το μεταπολεμικό, μετά το 1945, κοινωνικό κράτος είχε ισχυρή στήριξη από την εργατική τάξη, η οποία και αποτελούσε την κύρια πηγή της εκλογικής δύναμης των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων. Μέχρι την ανακοπή της πορείας της σοσιαλδημοκρατίας γύρω στο 1970 ακολουθούσε το μοντέλο ότι το κράτος πρόνοιας αποτελεί το αποκορύφωμα μιας μακράς διαδικασίας μετεξέλιξης των δικαιωμάτων του πολίτη, με τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας να διευθύνονται προοδευτικά (χρονικά), ώστε η οικονομική ανάπτυξη να συμπίπτει με την πληρέστερη ενεργοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων.

⁵⁶ Γκίντενς, Α. (1998). *Ο Τρίτος Δρόμος*. Αθήνα: Πόλις, σελ. 22.

⁵⁷ Ίδιο, σελ. 23,24,36.

Η σοσιαλδημοκρατία δεν είναι εχθρική με την έννοια της μέριμνας για το περιβάλλον. Ο προσανατολισμός της προς την πλήρη απασχόληση και η υπερβολική έμφαση στο κράτος πρόνοιας, δεν της επέτρεπαν (χρονικά) τη συστηματική αντιμετώπιση οικολογικών προβλημάτων. Ακόμη η πρακτική της δεν είχε προοπτικές παγκοσμιότητας. Είχε διεθνιστικό προσανατολισμό με κύριο σκοπό την αλληλεγγύη μεταξύ των πολιτικών κομμάτων, των διαφόρων χωρών που έχουν ίδιες πεποιθήσεις, κυρίως στον Ευρωπαϊκό χώρο. Επιπλέον ήταν συνδεδεμένη με τον διπολισμό άμεσα, ανάμεσα στον καπιταλισμό των ΗΠΑ και στις διευθυνόμενες οικονομίες των κομμουνιστικών κρατών.

Για την σύγκριση της σοσιαλδημοκρατίας με τον κοινωνικό φιλελευθερισμό, με τον οποίο δεν έχουν ισχυρές διαφορές, πρέπει να αναφερθούμε στον φιλελευθερισμό σαν οικονομική θεωρία και σαν πρακτική. Εδώ το κράτος πρέπει να απέχει από κάθε επιτακτική παρέμβαση στην οικονομική ζωή και στον σχηματισμό των τιμών των προϊόντων. Ο φιλελευθερισμός κυριάρχησε στη Δυτική Ευρώπη τον 19^ο αιώνα.⁵⁸ Με πατέρα τον Άνταμ Σμίθ, ο φιλελευθερισμός υποστήριζε ότι η οικονομική ελευθερία δημιουργεί μία οικονομική φυσική τάξη, αν η κρατική εξουσία δεν την εμποδίζει να πραγματοποιηθεί παντού, με επιβλαβείς παρεμβάσεις. Ενεργώντας σε συνθήκες ανταγωνισμού κάθε άτομο, επιδιώκοντας το δικό του συμφέρον, καταλήγει να εξασφαλίζει, χωρίς να το καταλαβαίνει συνήθως, την ευημερία όλων. Όμως εδώ υπάρχει ο κίνδυνος ειδικών συμφωνιών των οικονομικά δυνατών εργοδοτών, με τα περιορισμένα νομισματικά μέσα που προορίζονται για μισθούς. Ο μισθός πάντα με αυτές τις συμφωνίες πρέπει να είναι πάντα

⁵⁸ Carnoy, M. (1984). *Κράτος και Πολιτική Θεωρία*. Αθήνα: ΟΔΥΣΣΕΑΣ, σελ. 37,38.

Pike, R. (1975). Άνταμ Σμίθ: *Ο Πλούτος των Εθνών*. Στο: Τα 100 γεγονότα που άλλαξαν τον κόσμο (τομ. 2, σελ. 457). Αθήνα: Φυτράκη.

λίγο πάνω από αυτά που χρειάζεται ο εργάτης για να ζήσει στοιχειωδώς. Το εμπόδιο αυτό ξεπερνιέται, ιδιαίτερα κατά τους οπαδούς της σχολής του Μάντσεστερ, με την ελευθερία συναλλαγών του εμπορίου και των οικονομιών γενικότερα. Περιορίζοντας τις τιμές των τροφίμων, ανεβαίνει η αγοραστική δύναμη των μισθών.⁵⁹ Σκοπός είναι κατά τους φιλελεύθερους η αποτροπή της επέμβασης των κυβερνήσεων με προστατευτισμούς, στον καθορισμό των τιμών και έτσι της εμπορικής ανάπτυξης. Ενώ ο σοσιαλισμός θέλει κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας με προοδευτική εθνικοποίηση των μέσων παραγωγής, οι φιλελεύθεροι με οικονομική έρευνα μπόρεσαν να καθορίσουν την έκταση της δικής τους αντίθεσης στην κρατική παρέμβαση. Σταθερή αρχή γι' αυτό, έγινε η αντίθεση των φιλελευθέρων στα μονοπώλια τα οποία βλάπτουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Όμως το κράτος μπορεί να αναλάβει την διοίκηση ορισμένων κοινωφελών επιχειρήσεων με καθαρά οικονομικά κριτήρια π.χ σιδηρόδρομοι, δημόσια έργα όπως δρόμοι, λιμάνια και νοσοκομεία. Μπορεί να επεμβαίνει σε 'καθυστερημένες ζώνες' και με πρωτοποριακές βιομηχανίες να ενθαρρύνει την πρωτοβουλία των ιδιωτών. Κυρίως όμως, το οποίο αποτελεί και σημείο σύγκλισης με τη σοσιαλδημοκρατία, το κράτος μπορεί να διαχειρίζεται τις συντάξεις, τα επιδόματα ανεργίας, βοηθήματα ασθένειας, αναπηρίας και γήρατος. Να τα διαχειρίζεται άμεσα ή έμμεσα με τους οργανισμούς που ελέγχει, ώστε να ευνοήσει τις κατηγορίες των πολιτών με ανεπαρκή οικονομική παιδεία, των πολιτών εκείνων που αδυνατούν να φροντίσουν τον εαυτό τους.

Κάθε φορά που σχηματίζονται μονοπώλια, υπεύθυνα είναι τα κρατικά όργανα. Το κράτος πρέπει να αποφεύγει να γίνεται επιχειρηματίας. Αντιθέτως πρέπει να δίνει στους πολίτες όλες εκείνες τις

⁵⁹ Hobsbawm, E. (2006). *Η Εποχή των Άκρων*. Αθήνα: Θεμέλιο, σελ. 148,157.

πληροφορίες που χρειάζονται σε οικονομικά και χρηματιστικά ζητήματα. Πρέπει επίσης να ευνοεί μία πολιτική φιλίας και ειρήνης με τις άλλες χώρες ώστε να ανοίξουν νέες αγορές, να υπάρξει απελευθέρωση του εμπορίου με ανταλλαγές κεφαλαίων και αντίστοιχη μετακίνηση εργαζομένων εφαρμόζοντας πολιτική που να ευνοεί την αποταμίευση και τις επενδύσεις σε νέες σταθερές και δραστήριες επιχειρήσεις. Ουσιαστικά πρόκειται για προγραμματισμό της οικονομίας και αυτό ιδιαίτερα στις δημόσιες επιχειρήσεις χωρίς γραφειοκρατία.⁶⁰

Η Φιλελεύθερη Διεθνής δέχεται ένα ‘φιλελεύθερο προγραμματισμό’ με εκλογή των παραγόμενων αγαθών και καθορισμό των αντίστοιχων τιμών.⁶¹ Οι οικονομολόγοι που υποστηρίζουν τον φιλελεύθερο προγραμματισμό στην οικονομία θεωρούν ότι δημιουργεί τις συνθήκες για λύση του κοινωνικού προβλήματος. Εκτός από την κοινωνική όψη που θα αναφερθούμε (κοινωνικός φιλελευθερισμός), το κράτος πρόνοιας, η λιδία αυτή λίθος για την εξίσωση των τάξεων, σήμερα παράγει αρκετά προβλήματα, περισσότερα απ’ όσα επιλύει. Επίσης τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα στην Ευρώπη έχουν επίγνωση αυτών των προβλημάτων που έγιναν ακόμη εντονότερα μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού το 1989. Τα κομμουνιστικά κόμματα της Δύσης προσέγγισαν την σοσιαλδημοκρατία ενώ στις ανατολικοευρωπαϊκές χώρες σχηματίστηκαν νέα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα.

⁶⁰ Hobsbawm, E. (2006). *Η Εποχή των Άκρων*. Αθήνα: Θεμέλιο, σελ. 169.

⁶¹ Baran, P.A., & Sweezy, P.M. (1973). *Μονοπωλιακός Καπιταλισμός*. Αθήνα: GUTENBERG, σελ. 277,279.

4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ – ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΝΕΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ – ΜΟΝΤΕΛΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Περνώντας από τον οικονομικό φιλελευθερισμό⁶², που ενισχύεται από βαθειά πίστη στους μηχανισμούς της ελεύθερης αγοράς, δηλαδή ότι η οικονομία λειτουργεί καλύτερα όσο λιγότερο επεμβαίνει σε αυτή η κυβέρνηση, όσοι τον ασπάζονται θεωρούν ότι το laissez-faire προστατεύει την ατομική ελευθερία και επιτρέπει στα άτομα την επιτυχία ανάλογα με την αξία τους και εν τέλει αυτό διασφαλίζει την κοινωνική δικαιοσύνη. Προχωρώντας ο σύγχρονος φιλελευθερισμός γίνεται διαλλακτικός απέναντι στην κρατική παρέμβαση.⁶³ Αυτή η στροφή οφείλεται στο ότι ο βιομηχανικός καπιταλισμός μετά το 1960 γεννάει νέες μορφές αδικίας, αφήνοντας την μεγάλη μάζα του πληθυσμού έρμαιο στα καπρίτσια της αγοράς. Επικρατεί πια η αντίληψη ότι η ελευθερία συνδέεται με την εξέλιξη του ατόμου σαν προσωπικότητα, ανάλογα με τις δυνατότητες του. Αυτή είναι και η βάση του κοινωνικού φιλελευθερισμού, ο φιλελευθερισμός πρόνοιας,⁶⁴ δηλαδή η κρατική παρέμβαση σαν πρόνοια πρέπει να προστατεύει τα άτομα από τα κοινωνικά δεινά που πλήττουν την ύπαρξή τους. Δεινά όπως η στέρηση, η άγνοια, η οκνηρία, η εξαθλίωση και η αρρώστια. Οι σύγχρονοι φιλελεύθεροι εγκατέλειψαν την πίστη στον καπιταλισμό του laissez-faire, στηριζόμενοι στις απόψεις του J.Keynes ότι η ανάπτυξη και η ευημερία μπορούν να διατηρηθούν μόνο μέσω ενός συστήματος διαχείρισης και

⁶² Baran, P.A., & Sweezy, P.M. (1973). *Μονοπωλιακός Καπιταλισμός*. Αθήνα: GUTENBERG.

⁶³ Σκουλάς, Γ. (1996). *Κοινωνικές Τάξεις και Κράτος*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 214.

⁶⁴ Μαρκέτος, Σ. (2002). *Ευρωπαϊκά Ιδεολογικά Ρεύματα κατά το β' μισό του 20^{ου} αιώνα*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό πανεπιστήμιο.

ρύθμισης του καπιταλισμού με ανάθεση βασικών αρμοδιοτήτων στα χέρια του κράτους. Οι σύγχρονοι φιλελεύθεροι πάντως στηρίζουν αυτήν την άποψη, υπό τον όρο τα αδύναμα και ευάλωτα άτομα που τα διακρίνει η δυστυχία και που αδυνατούν να συντηρήσουν τον εαυτό τους, να μπορούν πράγμα που αποτελεί και στόχο του κοινωνικού φιλελευθερισμού, να επανέλθουν στον κοινωνικό ιστό, να είναι υπεύθυνα για τις συνθήκες της ζωής τους και να κάνουν μόνα τους τις ηθικές τους επιλογές.⁶⁵ Ο John Rawls έκανε την κυριότερη προσπάθεια συμφιλίωσης της πρόνοιας (αναδιανομή του εισοδήματος) με τον φιλελευθερισμό. Δηλαδή αυτό αποτελεί τη μείωση των υλικών ανισοτήτων, μέσω ενός συνδυασμού προοδευτικής φορολογίας και παροχών πρόνοιας.

Σχετικά με την εκπροσώπηση των φιλελεύθερων και σοσιαλιστικών παρατάξεων, μπορούμε να πούμε ότι τουλάχιστον μέχρι τον 17^ο αιώνα που δεν υπήρχαν στον Ευρωπαϊκό χώρο περιθώρια για κομματικές διαφοροποιήσεις, αναπτύσσονται πολιτικές ομάδες κυρίως στην Ιταλία που μπορούν να χαρακτηριστούν ως προπομπός των σύγχρονων πολιτικών κομμάτων. Όχι όμως με την σημερινή έννοιά τους, αλλά πρόκειται κυρίως για μηχανισμούς μηχανορραφιών και παρασκηνιακής δραστηριότητας. Δηλαδή φατρίες κυρίως που είναι μάλλον το αντίθετο, για την απαραίτητη ενότητα του πολιτικού συστήματος. Το ίδιο περίπου συμβαίνει όταν λίγο αργότερα στην Αγγλία συγκροτήθηκαν το κόμμα του βασιλιά (Tories) και αυτό του κοινοβουλίου (Whigs).

⁶⁵ Hobsbawm, E. (2006). *Η Εποχή των Άκρων*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Υπήρχαν όμως σοβαρές αντιδράσεις για την αποδοχή των πολιτικών κομμάτων,⁶⁶ κυρίως λόγω της αδράνειας της μοναρχίας, λόγω της διαφαινόμενης αμφισβήτησής της. Ο Burke είναι ο πρώτος το 1770 που απέδωσε στον όρο κόμμα, θετικά για τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος χαρακτηριστικά, απαλλάσσοντας το από την έννοια της φατρίας. Όρισε το κόμμα ως ‘σώμα ανθρώπων που ενώνονται για την προώθηση με κοινές προσπάθειες, του εθνικού συμφέροντος, πάνω σε ιδιαίτερες αρχές στις οποίες όλοι συμφωνούν’, θεωρώντας ο Burke ότι οι πολιτικές ενώσεις είναι πολιτικά αναγκαίες για την πλήρη λειτουργία του δημόσιου καθήκοντος.

Όμως η ιστορική υλοποίηση των κομμάτων γίνεται στην Αμερική, όταν ο Jefferson το 1800 εν όψει εκλογών, οργάνωσε ενώσεις με σκοπό να επιβάλλει πρόγραμμα στο Ρεπουμπλικανικό κόμμα. Μπορούμε να πούμε ότι η εμφάνιση των κομμάτων συμπίπτει με την ανάπτυξη του καπιταλισμού. Επίσης ότι τα σύγχρονα πολιτικά κόμματα εμφανίστηκαν και αναπτύχθηκαν παράλληλα με την γέννηση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής. Ορισμένοι πάντως μελετητές αποδίδουν την γέννηση των σύγχρονων κομμάτων σχεδόν αποκλειστικά στη βιομηχανική επανάσταση το τέλος του 19^{ου} αιώνα, αφού αυτή είχε τελικά ως αποτέλεσμα την εισαγωγή και διάδοση του εκλογικού δικαιώματος.

Από την άλλη μεριά για τους περισσότερους μαρξιστές, η ιστορία της δημιουργίας των κομμάτων, είναι η ιστορία των πολιτικών αγώνων των διάφορων τάξεων και στρωμάτων που ενώθηκαν κάτω από τη πίεση των κοινών οικονομικών συμφερόντων, κατά την διάρκεια του περάσματος προς τον καπιταλισμό.⁶⁷ Το μεθοδολογικό συμπέρασμα της

⁶⁶ Σπουρδαλάκης, Μ. (1990). *Για τη Θεωρία και την Μελέτη των Πολιτικών Κομμάτων*. Αθήνα: Εξάντας, σελ. 37,44.

⁶⁷ Carnoy, Μ. (1984). *Κράτος και Πολιτική Θεωρία*. Αθήνα: ΟΔΥΣΣΕΑΣ, σελ. 66.

ανάπτυξης ενός κόμματος είναι να αναλύονται πρώτα οι κοινωνικοί, ταξικοί ανταγωνισμοί που αποτελούν την βάση για την γένεση και την ανάπτυξή του. Κατόπιν θα πρέπει να γίνει ανάλυση της δυναμικής που χαρακτηρίζει άλλες κοινωνικές διαφορές και ανταγωνισμούς αλλά και καθορισμός των λεπτομερειών αυτής της ανάπτυξης. Άλλη βέβαια θα είναι η ανάπτυξη των πολιτικών κομμάτων σε ένα πολίτευμα, όπου η ελευθερία του τύπου ή το δικαίωμα του συνέρχεσθαι είναι άγνωστα, από ότι σε ένα πολίτευμα στο οποίο τα πολιτικά δικαιώματα είναι συνταγματικά κατοχυρωμένα.

Για την ιστορική σειρά με την οποία εμφανίστηκαν τα διάφορα αστικά δικαιώματα στη Δύση, αναφέρουμε ότι γύρω στον 18^ο αιώνα επιτεύχθηκε η κατοχύρωση των δημοκρατικών δικαιωμάτων όπως η ελευθερία του τύπου, το δικαίωμα της ελεύθερης απασχόλησης κ.α. Κατάκτηση όμως των πολιτικών δικαιωμάτων όπως η κατάκτηση ψήφου⁶⁸ και το δικαίωμα του συνέρχεσθαι, πραγματοποιούνται γύρω στον 19^ο αιώνα. Τότε κυρίως εμφανίστηκαν τα πολιτικά κόμματα και ο ανοικτός κομματικός ανταγωνισμός. Ενώ η νομική τους κατοχύρωση είναι αρκετά παλαιά, η τυπική συνταγματική τους αναγνώριση είναι μόλις μεταπολεμικό φαινόμενο, μετά το 1945. Αυτό όμως που καθορίζει αποφασιστικά την εμφάνιση, την ανάπτυξη ή και την εξαφάνιση ενός κόμματος είναι η οικονομία των συνθηκών του αγώνα για την ντόπια κατάκτηση της εξουσίας. Η ανάλυση της συγκρότησης και συνάμα της δυναμικής ενός κόμματος σήμερα πρέπει να λαμβάνει υπόψη 1) τον πολιτικό λόγο των άλλων κομμάτων 2) τον βαθμό αντιστοιχίας τους με τις κοινωνικές δυνάμεις 3) τη ποιότητα της σύγκρουσης μεταξύ των δύο πόλων (πλούσιοι- φτωχοί) των κοινωνικών αντιπαραθέσεων και 4) το

⁶⁸ Σεραφετινίδου, Μ. (2003). *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*. Αθήνα: GUTENBERG, σελ. 176.

συσχετισμό δυνάμεων ανάμεσα στις διάφορες τάξεις και κοινωνικές συμμαχίες.

Υπάρχει, όμως, η πεποίθηση, πως τα αριστερά και τα εργατικά κόμματα, που συγκροτήθηκαν και για τον μετασχηματισμό του καπιταλισμού προς το κοινωνικότερο, έχουν χάσει πια σχεδόν κάθε σχετικό γνώρισμα. Η εξέλιξη αυτή, των αριστερών κομμάτων που περιγράφεται από την διανόηση ως αστικοποίηση ή ρεφορμισμός, ή ενσωμάτωση ή αναθεωρητισμός ή μετριοπάθεια, χρονολογείται από την εποχή της Δεύτερης Διεθνούς. Τότε που στην αρχή του 20ου αιώνα, το αριστερό εργατικό κίνημα κάτω από το ιδεολογικό βάρος και την πίεση ενός έρποντος εθνικισμού, οδηγήθηκε σε διάσπαση. Οι ρεφορμιστές αντί για επανάσταση, ζητούν μετασχηματισμό της καπιταλιστικής κοινωνίας προπολεμικά. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο γίνεται σαφέστερη στροφή, από μεγάλη μερίδα αριστερών κομμάτων, προς την πλήρη αποδοχή του συστήματος της αστικοφιλελεύθερης δημοκρατίας.

Αρχικά αυτό αποδόθηκε, ο ρεφορμισμός, στις ηγεσίες των αριστερών κομμάτων και η Τρίτη Διεθνής κατακεραύνωσε τους ηγέτες αυτούς, ως προδότες ή πράκτορες του ταξικού εχθρού και υπεύθυνους για τους συμβιβασμούς της αριστεράς. Αργότερα όμως δόθηκαν ερμηνείες για την στροφή αυτή που στηρίζονταν, στις υλικές και δομικές αιτίες της κοινωνικής εξέλιξης και συγκεκριμένα στην οικονομική ανάπτυξη που βοήθησε στην δικαιότερη κατανομή πλούτου και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Μείωση δηλαδή έτσι της ανάπτυξης της αριστεράς, αφού αυτή έχει σαφή ταξικό και ιδεολογικό προσανατολισμό.⁶⁹

Η συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες είναι ο κύριος παράγοντας του φαινομένου της συντηρητικής εξέλιξης των αριστερών

⁶⁹ Σεραφετινίδου, Μ. (2003). *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*. Αθήνα: GUTENBERG, σελ. 177.

κομμάτων. Το άνοιγμα δηλαδή προς άλλες συμμαχίες, κοινωνικές τάξεις και στρώματα. Αυτά δημιούργησαν νέες υποχωρήσεις εις βάρος των εργατικών συμφερόντων. Αυτό επίσης οδήγησε σταδιακά σε μεταλλαγή των εργατικών-σοσιαλιστικών κομμάτων σε κόμματα πανεθνικού χαρακτήρα, με όλους τους συμβιβασμούς που αυτό συνεπάγεται και τις εκφυλιστικές συνέπειες στην αγωνιστικότητά τους. Ένα κόμμα "ολόκληρου του έθνους" πια, προκειμένου να μεγιστοποιηθεί έτσι η δύναμή του, για την κατάληψη της εξουσίας. Τότε ο ορισμός που αυτό το κόμμα δίνει στην πολιτική σίγουρα αλλάζει ριζικά. Τέλος, η συγκρότηση και ο ρόλος της ηγεσίας τους είναι ένας ακόμη βασικός παράγοντας, στον οποίο πρέπει να αποδοθεί η συντηρητικότερη εξέλιξη των εργατικών και αριστερών κομμάτων. Σε πολλές περιπτώσεις όχι μόνο έχει σταθεί η ηγεσία εμπόδιο στην εξέλιξη του κόμματος με σοσιαλιστική προοπτική, αλλά και έχει συμβάλει στην εξουδετέρωσή του από την αστική κοινωνία.⁷⁰

Τέλος, η διεθνής συγκυρία και ο βαθμός επιρροής της, σε συγκεκριμένους πολιτικούς σχηματισμούς παίζει σημαντικό ρόλο στο περιεχόμενο της πολιτικής έκφρασης των σχηματισμών αυτών, δηλαδή των κομμάτων. Για παράδειγμα η επίδραση του ψυχρού πολέμου, τα 35 μεταπολεμικά χρόνια αλλά αντίστοιχα και η επίδραση του πολέμου του Βιετνάμ, στο αριστερό κίνημα δείχνουν την επιρροή του διεθνούς παράγοντα, στην δυναμική των αριστερών κομμάτων τις τελευταίες δεκαετίες.

Ο πιο σημαντικός όμως παράγοντας της αναπαραγωγικής πια δύναμης του καπιταλισμού και της αδυναμίας των αριστερών κομμάτων να τον ανατρέψουν, είναι η οικονομική ανάπτυξη που

⁷⁰ Ρασκε, Χ. & Κατσούλης, Η. (1990). *Τα Πολιτικά Κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*. Θεσσαλονίκη: παρατηρητής, σελ. 7,11.

εξασφαλίζεται πιθανώς βραχυπρόθεσμα, από την διατήρησή του⁷¹. Ένα σημαντικό τμήμα της αριστεράς διεθνώς, ανέχεται την ενσωμάτωση της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων, στην λογική λειτουργία της καπιταλιστικής συσσώρευσης (κεφαλαίων). Αυτοί που το υποστηρίζουν, δέχονται ότι οι πολιτικές προτάσεις της εργατικής τάξης, θα πρέπει να βρίσκονται, μέσα στα πλαίσια του δεδομένου υπάρχοντος κοινωνικού συμβολαίου της χώρας. Αυτό είναι αποτέλεσμα είτε εξελίξεων στην εργατική διαδικασία και την διαδικασία παραγωγής (αυτοματοποίηση και απώλεια της εργατικής αυτονομίας) είτε της αυξημένης παραγωγικότητας του καταναλωτισμού και της συνακόλουθης καταπίεσης. Η ποιοτική μεταλλαγή της κοινωνικής βάσης των κομμάτων της αριστεράς, η ελαστικότητα και η ανοχή συχνά της υποστήριξης των δεδομένων κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων, εξηγεί αυτόματα και την ελαστικότητα του καπιταλιστικού κράτους στα αριστερά κόμματα που θέλουν έτσι την δομική ανασυγκρότηση, αλλά ταυτοχρόνως και την ανοχή της εργατικής τάξης απέναντι στον ρεφορμισμό των αριστερών, ιδιαίτερα κυβερνητικών κομμάτων.

Όμως εδώ πρέπει να σταθούμε λίγο, στο τι είδους δημοκρατία⁷² μπορεί να καλύψει όλα όσα αναφέρθηκαν. Υπάρχουν αρκετά μοντέλα δημοκρατίας, δηλαδή συστήματος τακτικών εκλογικών αναμετρήσεων που βασίζεται στην καθολική ψήφο των πολιτών. Υπάρχει ποικιλία δημοκρατικών μορφών και διαφορετικών βάσεων που θεμελιώνεται ένα δημοκρατικό καθεστώς. Διακρίνονται εκτός της κλασικής δημοκρατίας, η προστατευτική δημοκρατία, η αναπτυξιακή δημοκρατία και η λαϊκή δημοκρατία. Η κλασική δημοκρατία βασίζεται στην πόλη-κράτος της

⁷¹ Heywood, A. (2007). *Πολιτικές Ιδεολογίες*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 164.

⁷² Σπουρδαλάκης, Μ. (1990). *Για τη Θεωρία και την Μελέτη των Πολιτικών Κομμάτων*. Αθήνα: Εξάντας, σελ. 155,160.

αρχαίας Ελλάδας με αναφορά στην Αθηναϊκή δημοκρατία που ανέπτυξε ένα ιδιαίτερο είδος άμεσης λαϊκής δημοκρατίας.⁷³ Η δημοκρατία της Αθήνας, είχε μορφή κυβέρνησης από συνελεύσεις του λαού. Οι σημαντικές αποφάσεις λαμβάνονται από την εκκλησία του δήμου, που μετέχουν όλοι οι Αθηναίοι πολίτες και η οποία συνέρχεται 40 φορές τον χρόνο. Οι πλήρως απασχολούμενοι δημόσιοι λειτουργοί εκλέγονται με κλήρο, με σύντομη περίοδο συμμετοχής, ώστε να αξιοποιούνται όλοι οι πολίτες. Η βουλή είχε 500 βουλευτές και είχε χρέη εκτελεστικής εξουσίας και 50 πρυτάνεις (επιτροπή) που υπέβαλε προτάσεις επί των κυβερνητικών θεμάτων.

Ο βαθμός πολιτικής δραστηριοποίησης των πολιτών την έκανε ξεχωριστή στον αρχαίο κόσμο. Όμως με τα σημερινά μέτρα χαρακτηρίζεται ως "πεφωτισμένη" δικτατορία, αφού ούτε οι δούλοι, οι οποίοι αποτελούσαν τότε την πλειοψηφία του πληθυσμού, ούτε οι γυναίκες, ούτε οι μη Αθηναίοι, δηλαδή η μάζα του λαού είχαν το παραμικρό δικαίωμα στην πολιτική δραστηριότητα. Η προστατευτική δημοκρατία, δηλαδή η προστασία του ατόμου από μία ανεξέλεγκτη εξουσία εκφράζεται από την φράση του Πλάτωνα προς τον Αριστοτέλη 'ποιος θα φυλάσσει τον λαό από τους φύλακες?'

Η θεμελίωση της δημοκρατίας, στην βάση του προστατευτισμού σημαίνει υπό όρους εφαρμογή της δημοκρατικής διακυβέρνησης. Είναι περιορισμένη και έμμεση μορφή δημοκρατίας.⁷⁴ Η συγκατάθεση, δηλαδή η συμφωνία υποταγής σε μία κυβερνητική εξουσία, εκφράζεται μέσω της ψήφου σε τακτικές εκλογές. Πρόκειται για σύστημα συνταγματικής δημοκρατίας σε πλαίσιο επίσημων αλλά και ανεπίσημων κανόνων που

⁷³ Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή. (1996). *Δημοκρατία*. Αθήνα: Δομή.

Heywood, A. (2007). *Πολιτικές Ιδεολογίες*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 170.

⁷⁴ Χέλντ, Ν. (1987). *Μοντέλα Δημοκρατίας*. Αθήνα: ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ.

ελέγχουν την άσκηση της κυβερνητικής εξουσίας. Την ατομική ελευθερία και την ελευθερία της ψήφου (δικαίωμα), πρέπει να την εγγυάται αυστηρά επιβεβλημένη διάκριση εξουσιών (εκτελεστικής, νομοθετικής και δικαστικής). Ακόμη, περιφρούρηση δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία της έκφρασης, της μετακίνησης και η προστασία από αυθαίρετες συλλήψεις, πρέπει να είναι σαφώς εγγυημένα. Δηλαδή δίνει στους πολίτες η δημοκρατία αυτή τα μεγαλύτερα δυνατά περιθώρια να ζουν την ζωή τους όπως αυτοί θέλουν. Πρόκειται, δηλαδή, για καπιταλισμό, στο ότι τα άτομα πρέπει να είναι απολύτως υπεύθυνα, για την οικονομική και την κοινωνική τους κατάσταση. Η προστατευτική δημοκρατία άσκησε ιδιαίτερη επιρροή στους κλασικούς του φιλελευθερισμού και στην πολιτική της Νέας Δεξιάς.

Η αναπτυξιακή δημοκρατία ενδιαφέρεται για την ανάπτυξη του ατόμου αλλά και της κοινότητας. Εδώ προπομπός είναι ο Jean-Jacque Rousseau που ζητάει απομάκρυνση από την φιλελεύθερη αντίληψη περί δημοκρατίας. Αυτό έχει αντίστοιχη επίδραση τόσο στον Μαρξισμό, όσο αργότερα και στην Νέα αριστερά.⁷⁵ Δημοκρατία κατά τον Rousseau, είναι το μέσο δια του οποίου οι άνθρωποι κατακτούν ελευθερία και αυτονομία, με υπακοή στον νόμο που επιβάλλει κάποιος στον εαυτό του. Δηλαδή οι πολίτες είναι ελεύθεροι όταν συμμετέχουν διαρκώς στην ζωή της κοινότητας. Κατά τον Rousseau ελευθερία σημαίνει υποταγή στην γενική βούληση. Κατ' αυτόν για εφαρμογή αυτής της δημοκρατίας, προϋποτίθεται ότι υπάρχει πολιτική αλλά και οικονομική ισότητα. Τις θεωρίες του Rousseau για συμμετοχική, αναπτυξιακή δημοκρατία, ασπάστηκαν οι στοχαστές της Νέας Αριστεράς του 1960-70. Στην καρδιά αυτού του μοντέλου, υπάρχει η ιδέα της

⁷⁵ Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή. (1996). *Δημοκρατία*. Αθήνα: Δομή.

"δημοκρατίας της βάσης", δηλαδή ότι η πολιτική εξουσία, πρέπει να ασκείται στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο.

Παραλλαγή αναπτυξιακής δημοκρατίας⁷⁶ διατύπωσε ο John Stuart Mill. Η κυριότερη αρετή κατά τον Mill είναι να προάγει την υψηλότερη και αρμονική ανάπτυξη των ατομικών ικανοτήτων. Ο Mill προτείνει την διερεύνηση της λαϊκής συμμετοχής, με δικαίωμα ψήφου σε όλους ακόμη και τις γυναίκες, εκτός των αναλφάβητων. Υποστηρίζει δηλαδή ο Mill τελικά την ιδέα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, όπως την γνωρίζουμε.

Τέλος, η λαϊκή δημοκρατία,⁷⁷ προέρχεται από τα κομμουνιστικά κόμματα που μιμήθηκαν το σοβιετικό μοντέλο, την περίοδο αμέσως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Αν και διαφέρουν μεταξύ τους τα διάφορα μαρξιστικά μοντέλα, αυτά αντιτίθενται σαφώς στα φιλελεύθερα δημοκρατικά μοντέλα. Ενώ οι μαρξιστές απορρίπτουν την φιλελεύθερη δημοκρατία, θεωρώντας την ως αστική, από την άλλη πλευρά θέλγονται από την έννοια της δημοκρατίας ή του ιδεώδους της, λόγω της συνάφειάς της με την ισότητα. Η μορφή όμως δημοκρατίας, που αναπτύχθηκε στο κομμουνιστικά κράτη τον 20ο αιώνα, όφειλε περισσότερο στον Λένιν παρά στον Μαρξ. Με το σύνθημα "όλη η εξουσία στα Σοβιέτ" στην πράξη η εξουσία περιήλθε γρήγορα στα χέρια των μπολσεβίκων. Εξοπλισμένο με τις θεωρίες του Μαρξ το κόμμα αυτό αντιπροσώπευε συμφέροντα του προλεταριάτου με προοπτική την πραγμάτωση της επανάστασης.⁷⁸ Η θεωρία αυτή υπήρξε ο ακρογωνιαίος λίθος της δημοκρατίας της Σοβιετικής Ένωσης, της λεγόμενης Λενινιστικής, και

⁷⁶ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς. (1964). *Δημοκρατία*. Αθήνα: Εταιρεία εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων.

⁷⁷ Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή. (1996). *Δημοκρατία*. Αθήνα: Δομή.

⁷⁸ Φάκελοι Mondatori. (1972). *Λένιν*. Αθήνα: Φυτράκης, σελ. 143.

έγινε αποδεκτή από όλα τα κομμουνιστικά καθεστώτα. Η αδυναμία της Λαϊκής δημοκρατίας έγκειται στο ότι δεν περιλαμβάνεται σε αυτήν οποιοσδήποτε μηχανισμός ελέγχου του κομμουνιστικού Κόμματος (ιδιαίτερος των ηγετών του), άρα και της ευθύνης του έναντι του προλεταριάτου.

Σήμερα, υπάρχει μία σχεδόν παγκόσμια εικόνα δημοκρατίας η οποία δέχεται ότι τα πολιτικά αξιώματα αποκτώνται με εκλογές, και βασίζεται στην κομματική εκλογή και τον ανταγωνισμό, δηλαδή στον πλουραλισμό (ανοχή ποικίλων αντικρουόμενων πεποιθήσεων) και την ύπαρξη αντίπαλων πολιτικών κομμάτων. Γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ κράτους και κοινωνίας των πολιτών. Όμως αυτή η δημοκρατία ερμηνεύεται με πολλούς τρόπους: α) πλουραλισμό, β) θεωρία της ελίτ, γ) κορπορατισμό, δ) Νέα δεξιά και ε) μαρξισμό. Κατά τους μαρξιστές η κριτική στην φιλελεύθερη δημοκρατία εντοπίζεται στην ένταση μεταξύ δημοκρατίας και καπιταλισμού, μεταξύ της πολιτικής ισότητας δηλαδή που επαγγέλλεται η φιλελεύθερη αυτή δημοκρατία και της κοινωνικής ανισότητας που σίγουρα παράγεται από μία καπιταλιστική οικονομία. Άρα η φιλελεύθερη δημοκρατία είναι καπιταλιστική και ελέγχεται από μια άρχουσα τάξη.

Ο κοινωνικός μετασχηματισμός που παρουσιάστηκε μετά το 1995 στον Ευρωπαϊκό χώρο, υπήρξε καταλυτικός και δημιούργησε μεγάλες ανατροπές.⁷⁹ Η πιο δραματική αλλαγή, που μας αποκόπτει σχεδόν για πάντα από το παρελθόν των αρχών του εικοστού αιώνα, είναι το τέλος της παλαιού τύπου αγροτιάς. Αγρότες και καλλιεργητές, αποτελούσαν την πλειοψηφία του απασχολούμενου πληθυσμού, το πρώτο ήμισυ του εικοστού αιώνα. Κανένας όμως δεν περίμενε ότι μετά το 1980, στις χώρες δυτικά του λεγόμενου "Σιδηρούν παραπετάσματος", θα

⁷⁹ Hobsbawm, E. (2006). *Η Εποχή των Άκρων*. Αθήνα: Θεμέλιο.

απασχολούνταν μόνο περίπου το 10% του πληθυσμού στην γεωργία, εκτός της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Ελλάδας. Η πρόβλεψη του Καρλ Μαρξ ότι η εκβιομηχάνιση θα οδηγούσε σταδιακά στον αφανισμό της αγροτιάς, επαληθεύτηκε στις χώρες που προχώρησαν ορμητικά στην εκβιομηχάνιση. Η πορεία αυτή οδήγησε σε αρνητική άνοδο της αγροτικής παραγωγικής εντάσεως κεφαλαίου, κατά κεφαλή.⁸⁰ Αυτό λόγω της ποσότητας και της ποιότητας των νέων μηχανημάτων που οι καλλιεργητές είχαν στην διάθεσή τους με πλήρη εκμηχάνιση της γεωργίας.

Όταν όμως η ύπαιθρος αδειάζει τότε οι πόλεις γεμίζουν. Η αστυφιλία στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, πήρε τεράστιες διαστάσεις. Το 1990 το 45% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει στις πόλεις χωρίς να υπολογιστούν οι τεράστιες αγροτικές μάζες της Ινδίας και της Κίνας. Από την άλλη πλευρά, καθολική γίνεται η άνοδος της απασχόλησης για επαγγέλματα δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Πολλαπλασιάζονται οι απόφοιτοι μέσης και ανώτατης εκπαίδευσης παγκοσμίως εκτός της Κίνας, όταν ο Μάο κατάργησε την ανώτατη εκπαίδευση κατά την διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης το 1966-1970. Οι μάζες πια των φοιτητών μαζεύονται σε πανεπιστημιούπολεις, όπου δημιουργείται νέος παράγοντας κουλτούρας και πολιτικής. Οι μάζες αυτές διεθνώς εξεταζόμενες δεν ήταν μόνο πολιτικά ριζοσπαστικές και εκρηκτικές, αλλά και αποτελεσματικές στο να δώσουν διεθνή και εθνική έκφραση στην πολιτική και την κοινωνική δυσαρέσκεια.

Αν σε όλους αυτούς τους Πανεπιστημιακούς χώρους υπήρξε κάποια στιγμή, μετά το 1945, που να ανταποκρίνεται στα όνειρα που έτρεφαν οι επαναστάτες, από το 1917 και μετά, για κάποια εξέγερση ταυτόχρονα σ'

⁸⁰ Σπουρδαλάκης, Μ. (1990). *Για τη Θεωρία και την Μελέτη των Πολιτικών Κομμάτων*. Αθήνα: Εξάντας, σελ. 26.

όλο τον κόσμο, αυτή η στιγμή ήταν το Μάη του 1968. Ήταν η στιγμή που οι φοιτητές εξεγέρθηκαν από τις ΗΠΑ και το Μεξικό στη Δύση, μέχρι τις σοσιαλιστικές χώρες στην Πολωνία, την Ουγγαρία, την Τσεχοσλοβακία, με αρχή το εκπληκτικό φοιτητικό ξεσπάσματα του Μάη του '68 στο Παρίσι που ήταν το επίκεντρο της φοιτητικής εξέγερσης στην Ευρώπη. Όμως η εξέγερση αυτή δεν εξελίχθηκε σε επαναστατικό τυφώνα. Οι φοιτητές, όσο πολυάριθμοι και αν ήταν και όσο και αν κινητοποιούνταν, δεν μπορούσαν να κάνουν μόνοι τους την επανάσταση. Ήταν σηματοδότες και πυροδότες για ευρύτερες κοινωνικές ομάδες, που όμως δεν υπήρξαν πολύ εύφλεκτες.⁸¹

Τότε, στα τέλη της δεκαετίας του '80, η εργατική τάξη ήταν το θύμα των νέων τεχνολογιών. Αυτό ίσχυε ιδιαίτερα στους ανειδίκευτους εργάτες με αποτέλεσμα, η μεν παγκόσμια οικονομική άνοδος των δεκαετιών 1950-1960, να δώσει την θέση της σε μια νέα εποχή παγκόσμιων οικονομικών δυσκολιών (1970-1980) και αυτό να δημιουργήσει στρατιές ανέργων σε ολόκληρη την Ευρώπη. Όμως, οι εξελίξεις της εποχής, όπως ο νεοφιλελευθερισμός, διεύρυναν τις ρωγμές μεταξύ των διαφόρων τμημάτων της εργατικής τάξης. Τα ανώτερα και ανώτατα στρώματα της εργατικής τάξης, οι ειδικευμένοι εργάτες, προσαρμόστηκαν πιο εύκολα στην εποχή της σύγχρονης τεχνολογικής παραγωγής. Έτσι, στην εποχή του Θατσερισμού (Μάργκαρετ Θάτσερ), κατεδαφίστηκε κυριολεκτικά η συνδικαλιστική προστασία.⁸² Η οικονομική αυτή κρίση της δεκαετίας 1970-1980, επέφερε ηχηρό πλήγμα κατά του σοσιαλισμού και κατά του κράτους κοινωνικής πρόνοιας. Σημαντικά στρώματα των καλύτερα αμειβόμενων εργατών και στρώματα της μεσαίας τάξης έσπασαν τους δεσμούς με τον δημοκρατικό

⁸¹ Hobsbawm, E. (1994). *Η Εποχή των Άκρων*. Αθήνα: Θεμέλιο.

⁸² Γιανναρά, Χ. (2008). *Αλάθητες Ηγεσίες*. Καθημερινή, 10.

σοσιαλισμό και έδωσαν την ψήφο τους για να σχηματιστούν κυβερνήσεις συντηρητικές, με απόσπαση ειδικευμένων εργατών από τα εργατικά κόμματα (Αγγλία κ.λπ.).

5.ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΜΕ ΤΑ ΛΟΙΠΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

Στις ημέρες που ζούμε, τα κόμματα που αντιπροσωπεύονται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο όμως ελάχιστη επιρροή διαθέτει, οργανώνονται σύμφωνα με παρατάξεις, οι οποίες ανταποκρίνονται σε μεγάλο βαθμό στις κύριες πολιτικές κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής ιστορίας. Δηλαδή κομμουνιστική, αριστερή σοσιαλιστική, σοσιαλδημοκρατική/σοσιαλιστική, φιλελεύθερη, χριστιανοδημοκρατική και συντηρητική κατεύθυνση. Πέραν αυτών όμως υπάρχει συνεργασία δυτικοευρωπαϊκών κρατών, στα πλαίσια παγκόσμιων ενώσεων (π.χ. Σοσιαλιστική Διεθνής κ.ά.).

Πριν αναφερθούμε στα σοσιαλιστικά κόμματα στον ευρωπαϊκό χώρο και τις δομές τους, πρέπει να τονίσουμε ότι τα κόμματα γενικά, γεννήθηκαν στην Δυτική Ευρώπη⁸³ στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα σαν αποτέλεσμα των εξής παραγόντων: 1) Εμφανίστηκε ένα μαζικό βιομηχανικό προλεταριάτο, που απαιτούσε πολιτική συμμετοχή 2) Επεκτάθηκε το εκλογικό δικαίωμα που απαιτούσε την κινητοποίηση νέων εκλογικών στρωμάτων όπως οι γυναίκες 3) Αστικοποιήθηκε η ανάπτυξη του συστήματος μεταφοράς-επικοινωνίας 4) Επεκτείνεται η

⁸³ Σπουρδαλάκης, Μ. (1990). *Για τη Θεωρία και την Μελέτη των Πολιτικών Κομμάτων*. Αθήνα: Εξάντας, σελ. 39.

εκπαίδευση. Αυτοί είναι οι παράγοντες που συνδέονται με την βιομηχανοποίηση, άρα ευνοούν την ανάπτυξη πολιτικών οργανώσεων.⁸⁴ Ακόμη, οι πρώτες ιδρύσεις κομμάτων στο κάθε κράτος, ήταν αστικές, κομματικές οργανώσεις, ενώ τα εργατικά κόμματα ακολούθησαν αργότερα, αφού δεν διέθεταν κανένα μέσο ισχύος, ούτε ιδιωτικά κεφάλαια, ούτε διοίκηση, ούτε στρατό και ήταν μακριά από την επιρροή της εκκλησίας. Έτσι, έστρεψαν την προσοχή τους αποκλειστικά σχεδόν στην οργάνωση, γεγονός που με το πέρασμα του χρόνου λειτούργησε σαν ανάχωμα στην εξέλιξη των αστικών κομμάτων.

Στον αριστερό χώρο που κατακερματίστηκε μετά την Ρωσική επανάσταση του 1917, αποσπάστηκαν από το σοσιαλιστικό κίνημα διάφορες κομμουνιστικές ομάδες. Ο ανταγωνισμός μεταξύ σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών αλλά και κομμουνιστικών κομμάτων, είναι φυσικό συστατικό στοιχείο των δυτικοευρωπαϊκών κομματικών σχηματισμών. Πολλά από τα κομματικά συστήματα του Ευρωκοινοβουλίου, εκφράζουν επίσης τρεις διαφορετικές κοινωνικές συγκρούσεις: α) θρησκευτικής φύσεως, β) φύσεως εδαφικών διεκδικήσεων και γ) φύσεως διαφορών μεταξύ πόλης και υπαίθρου. Π.χ τα τελευταία 70 χρόνια στη Γερμανία όσοι απ' αυτούς βίωσαν πόλεμο, τον διδάσκονταν διαφορετικά ανάλογα με το αν κατοικούσαν δυτικά ή ανατολικά και αυτό επηρέαζε την ψήφο τους.⁸⁵

Η αριστερή πτέρυγα του Ευρωκοινοβουλίου και τα επί μέρους κόμματα που την αποτελούν, θα αναφερθούν στην συνέχεια της εργασίας αυτής, για τον σοσιαλισμό και τα κόμματά του στον Ευρωπαϊκό χώρο.

⁸⁴ Ρασκε, Χ. & Κατσούλης, Η. (1990). *Τα Πολιτικά Κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*. Θεσσαλονίκη: παρατηρητής, σελ. 11-12.

⁸⁵ Fleiser, Η. (2008). *Οι Πόλεμοι της Μνήμης*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Τα αριστερά σοσιαλιστικά κόμματα δημιουργήθηκαν σαν αντίδραση στην εξέλιξη των σοσιαλδημοκρατικών και κομμουνιστικών κομμάτων. Τα περισσότερα από αυτά δημιουργήθηκαν γύρω στο 1960. Στην Νορβηγία, την Φινλανδία, την Ολλανδία και την Γαλλία σαν αριστερή διάσπαση του σοσιαλιστικού κόμματος και τη Δανία σαν διάσπαση από το κομμουνιστικό κόμμα. Τέλος, στην Ιταλία σαν διάσπαση της αριστερής πτέρυγας του σοσιαλιστικού κόμματος PSI.

Τα αριστερά σοσιαλιστικά κόμματα, παίρνουν μια ενδιάμεση θέση ανάμεσα στο σοσιαλιστικό κόμμα και στο κομμουνιστικό κόμμα, ασκώντας κριτική και προς τις δύο κατευθύνσεις, δηλαδή στον δογματικό κομμουνιστικό κόμμα αριστερά του και στο σοσιαλιστικό κόμμα δεξιά του, όπου οι "επαναστατικοί" στόχοι διαδίδονται διαφορετικά.⁸⁶ Όμως, ο μέσος όρος ψήφων που συγκεντρώνουν τα κόμματα αυτά στις ευρωεκλογές είναι μόνον γύρω στο 3%.

Είναι, όμως, ιδιαίτερα ελκυστικά κόμματα στους μισθοσυντηρητους διανοούμενους. Αυτά τα κόμματα, λόγω μεγέθους παίζουν μικρό ρόλο στα συνδικάτα. Ιδιαίτερα αυτό ισχύει στις Σκανδιναβικές χώρες. Περιλαμβάνουν απογοητευμένους σοσιαλδημοκράτες και κομμουνιστές, αριστερούς ειρηνιστές, ριζοσπάστες αριστερούς καθολικούς, οπαδούς φοιτητικών κινημάτων αλλά και ακτιβιστές. Τα κόμματα αυτά ελκύουν και ανθρώπους, όπου η ελευθερία γενικά, η συμμετοχή και ελευθερία σε σεξουαλικά ζητήματα και σε ιδεολογικές απόψεις έχουν μεγαλύτερη αξία από ότι έχουν τα καθημερινά προβλήματα γενικά.⁸⁷ Όμως αντιμετωπίζουν τα κόμματα αυτά δύο κινδύνους: α) να αναμιχθούν με ομάδες εκτός πολιτικού

⁸⁶ Ρασκε, Χ. & Κατσούλης, Η. (1990). *Τα Πολιτικά Κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*. Θεσσαλονίκη: παρατηρητής, σελ. 13.

⁸⁷ Ίδιο, σελ. 20.

συστήματος και να θεωρηθούν σέχτα δηλαδή πολιτική ομάδα με δογματικές αντιλήψεις και β) να πειστούν για ανοχή σε μία σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση (ψηφο ανοχής) προκειμένου να συμμετάσχουν στο κυβερνητικό σχήμα. Στο Ευρωκοινοβούλιο εκπροσωπούνται από το Σοσιαλιστικό Λαϊκό Κόμμα της Δανίας που όμως ενώθηκε με την κομμουνιστική εκπροσώπηση.

Τα σοσιαλδημοκρατικά, σοσιαλιστικά κόμματα αποτελούν στην Δυτική Ευρώπη δύο από τις ισχυρότερες πολιτικές τάσεις, που προήλθαν από το εργατικό κίνημα και αποτελούν μία από τις σημαντικότερες από όλες τις βασικές κομματικές πολιτικές κατευθύνσεις. Υποστηρίζουν ένα πρόγραμμα κοινωνικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων για το συμφέρον κοινωνικά κατώτερων και μεσαίων τάξεων στα πλαίσια της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Με βάση τον μέσο όρο⁸⁸ του αριθμού ψήφων, ιδιαίτερα στα Σκανδιναβικά κράτη, στην Αυστρία και την Αγγλία που κέρδιζαν μέχρι τις τελευταίες ευρωεκλογές στην Ευρωβουλή, είναι πολυπληθή. Είναι λιγότερο όμως δυνατό σε άλλες κοινωνίες όπως της Γαλλίας και της Ιταλίας λόγω ύπαρξης ισχυρών κομμουνιστικών κομμάτων μέχρι πρόσφατα.⁸⁹ Η αδυναμία τους αυτή εκεί οφείλεται σε καθυστερημένη βιομηχανοποίηση σε σχέση με τα προηγούμενα (αρχές του 20ου αιώνα), σε ισχυρά άναρχα συνδικαλιστικά ρεύματα, περιορισμένο σοσιαλιστικό πεδίο δράσης και (μετά το 1945) στην ύπαρξη ισχυρών κομμουνιστικών κινημάτων. Ο ανταγωνισμός τους όμως με άλλες αριστερές ομάδες, τα έκαναν ριζοσπαστικότερα.

Στην Αγγλία το σοσιαλιστικό κόμμα που ιδρύθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα, υπήρξε πολιτικός βραχίονας ισχυρού συνδικαλιστικού κινήματος και αναπτύχθηκε πρώιμα και έντονα. Όμως στην Σκανδιναβία

⁸⁸ Ίδιο, σελ. 22.

⁸⁹ Ίδιο, σελ. 24.

αναπτύχθηκε τότε ένα έντονο ρεφορμιστικό ρεύμα στο εργατικό κίνημα. Η σοσιαλδημοκρατία⁹⁰ πάλι στη Γερμανία λειτούργησε καθαρά σαν εργατικό κόμμα με μαρξιστικές κατευθύνσεις, περισσότερο με τάσεις ρεφορμισμού (SPD) κυρίως μεταξύ 1915-1918. Η απόσχιση των κομμουνιστικών κομμάτων πριν από 90 χρόνια περίπου στην κεντρική Ευρώπη έβαζε σε δίλημμα τα σοσιαλιστικά κόμματα, δηλαδή συνεργασία με κομμουνισμό με κίνδυνο να βλάψει δημοκρατικούς και φιλελεύθερους πολιτικούς θεσμούς ή συνεργασία με αστικά κόμματα με κίνδυνο να χάσει τον στόχο των σοσιαλιστικών αλλαγών. Οι φάσεις συνεργασίας ανάμεσα στα σοσιαλιστικά και τα κομμουνιστικά κόμματα στις διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες ήταν πιο σύντομες από τις φάσεις της μεταξύ τους σύγκρουσης. Συνεργαστήκαν μεταξύ 1934-1945 στα πλαίσια αντιφασιστικών συμμαχιών εναντίον των καθεστώτων Χίτλερ-Μουσολίνι (γενικά των φασιστικών χωρών). Κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου,⁹¹ επίσης, σε κινήματα αντίστασης. Αντίθετα, από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 λόγω διεθνούς ύφεσης και δυνατοτήτων συνεργασίας, συνταυτίστηκαν με άλλους κομματικούς συνδυασμούς και οι συγκρούσεις μεταξύ τους πλήθαιναν. Στην δεκαετία ήδη του 1960 η πρακτική των περισσότερων δυτικοευρωπαϊκών σοσιαλιστικών κομμάτων μπορούσε να χαρακτηριστεί αντί αμιγώς σοσιαλιστική ως σοσιαλ-φιλελεύθερη.

Τα σοσιαλιστικά κόμματα της δυτικής Ευρώπης είναι κατά κανόνα κόμματα μισθοσυντήρητων (περίπου το 80%), με εργάτες στο περισσότερο τμήμα τους. Κυρίως όμως αντίθετα με τα κομμουνιστικά κόμματα κινητοποιούν και ενδιαφέρουν τις εισοδηματικά υψηλότερες

⁹⁰ Σπουρδαλάκης, Μ. (1990). *Για τη Θεωρία και την Μελέτη των Πολιτικών Κομμάτων*. Αθήνα: Εξάντας, σελ. 156.

⁹¹ Ρασκε, Χ. & Κατσούλης, Η. (1990). *Τα Πολιτικά Κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*. Θεσσαλονίκη: παρατηρητής.

κατηγορίες των εργατών. Ακόμη τα σοσιαλιστικά κόμματα κερδίζουν πολύ υψηλότερα ποσοστά των εισοδηματικά κατώτερων κατηγοριών της εξαρτημένης μεσαίας τάξης χωρίς να περιορίζονται μόνο σε αυτή.

Θεωρητικά, τα σοσιαλιστικά κόμματα⁹² είναι κόμματα εργαζομένων χωρίς τα συμφέροντά τους να υπάρχουν σε ένα μόνο επίπεδο. Σχετικά με την ηγεσία τους, πολιτικοί επαγγελματίες εργάτες είναι πολύ λίγοι, ενώ οι δημόσιοι υπάλληλοι (και ιδιώτες) αποτελούν την αφθονία στον ηγετικό τους χώρο. Οι δημόσιες υπηρεσίες, οι υπάλληλοι των σοσιαλιστικών κομμάτων, οι συνδικαλιστές του χώρου και οι βουλευτές είναι τα πρώτα πεδία στρατολόγησής τους, ενώ η ανώτατη μόρφωση και η ανώτερη επαγγελματική θέση είναι τα κύρια χαρακτηριστικά των μελών τους στα δυτικοευρωπαϊκά σοσιαλιστικά κόμματα. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει "δεξιά" τοποθέτηση. Σημαίνει ότι έτσι δημιουργείται μια ομάδα από πολιτικούς με εύκαμπτη πολιτική άποψη τόσο προς το κέντρο όσο και προς τα αριστερά, πάντα στα πλαίσια μιας μη επαναστατικής πολιτικής που κατευθύνεται από το κράτος.

Αναφερόμενοι στα συνδικάτα⁹³ στα σοσιαλιστικά κόμματα, πρέπει να πούμε ότι προσφέρουν μία αναντικατάστατη συνεισφορά, γιατί τους προμηθεύουν ένα μεγάλο αριθμό ψηφοφόρων. Επηρεάζουν αποφασιστικά τις ενδοκομματικές διενέξεις, υποστηρίζοντας σταθερά την ηγεσία του κόμματός του και μειώνουν κατά το δυνατόν την ανάπτυξη κυρίως αριστερών αντιπολιτευτικών ομάδων. Διακρίνονται για μεγάλη οργανωτική δομή, συνδικαλιστική στρατηγική και ιδεολογική ομοιογένεια, ιδιαίτερα στην Σκανδιναβία. Όμως, η ομοιογένεια αυτή δεν

⁹² Ρασκε, Χ. & Κατσούλης, Η. (1990). *Τα Πολιτικά Κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*. Θεσσαλονίκη: παρατηρητής, σελ. 41.

⁹³ Σεραφετινίδου, Μ. (2003). *Εισαγωγή στην Πολιτική Κοινωνιολογία*. Αθήνα: GUTENBERG, σελ. 225-226.

ισχύει στην Ιταλία και την Γαλλία όπου υπάρχουν ισχυρά κομμουνιστικά κόμματα. Ο ισχυρός, επίσης, ανταγωνισμός των αριστερών κομμάτων περνάει στα συνδικάτα, γεγονός που βλάπτει την διασύνδεση (ισχυρή) τους, με τα σοσιαλιστικά κόμματα.

Υπάρχουν δύο τάσεις στα δυτικοευρωπαϊκά σοσιαλιστικά κόμματα: 1) Σοσιαλιστικός φιλελευθερισμός που επιδοκιμάζει τις υπάρχουσες συνθήκες παραγωγής και αποσκοπεί στο να δημιουργήσει κοινωνικές μεταρρυθμίσεις μέσα στο υπάρχον θεσμικό πλαίσιο των χωρών που αντιστοιχούν τα κόμματα αυτά και 2) Σοσιαλιστικός ρεφορμισμός που αποσκοπεί στο να μεταβάλλει τις υπάρχουσες συνθήκες παραγωγής από καπιταλιστικές σε σοσιαλιστικές, κινητοποιώντας πλήθη πολιτών. Είναι πάντως πιστός στην αστική δημοκρατία. Για την πρώτη τάση του σοσιαλιστικού φιλελευθερισμού, η συμμετοχή στις αποφάσεις σαν συνεργασία, εργασίας-κεφαλαίου αποτελεί προϋπόθεση του οικονομικού εκδημοκρατισμού, ενώ για τους σοσιαλιστές ρεφορμιστές αυτό μπορεί να αποτελεί έναν σταθμό μόνον προς την οικονομική αυτοδιάθεση. Η περιουσία του ατόμου απορρίπτεται από τον σοσιαλιστικό ρεφορμισμό, σαν υλική συμμετοχή στο καπιταλιστικό σύστημα.⁹⁴

Γύρω στο 1970 ορισμένα σοσιαλιστικά κόμματα της Ευρώπης στράφηκαν προς τα αριστερά,⁹⁵ περίοδος με σημαντικές εκλογικές επιτυχίες, οφειλόμενες σε δύο λόγους: 1) Η πολιτική ύφεσης μεταξύ Ανατολής-Δύσης με ανοιχτή αντιπαράθεση ιδεών και νικητή τις αριστερές ιδεολογίες και 2) Η οικονομική ανάπτυξη της περιόδου εκείνης, μετατόπισε το ενδιαφέρον προς τις παροχές του δημόσιου τομέα

⁹⁴ Ρασκε, Χ. & Κατσούλης, Η. (1990). *Τα Πολιτικά Κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*. Θεσσαλονίκη: παρατηρητής, σελ. 43.

⁹⁵ Ίδιο, σελ. 44.

όπως π.χ. παιδεία, υγεία κ.λπ. Αυτή η αριστερή στροφή μέσα στο ίδιο σοσιαλιστικό στρατόπεδο, δεν σημαίνει αύξηση της αριστερής πτέρυγας του κόμματος, αλλά την μετατόπιση από το κομματικό κέντρο προς έναν ενδοκομματικό κεντροαριστερό σχηματισμό. Δεσπόζουσα θέση στα περισσότερα σοσιαλιστικά κόμματα παίζει το κεντρώο ρεύμα που κατά περίπτωση στρέφεται προς τα δεξιά ή προς τα αριστερά. Κάποτε, όπως στην Δανία, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο, το κεντροδεξιό τμήμα των σοσιαλιστικών κομμάτων με την δικαιολογία επιστροφής στην σοσιαλιστική ιδεολογία, ίδρυσε σοσιαλδημοκρατικά κόμματα με δεξιές πρακτικές (προκειμένου για θέματα τάξης, ασφάλειας και ισχυρού κράτους). Πάντως στις περισσότερες προοδευτικές δυτικοευρωπαϊκές χώρες τα σοσιαλιστικά κόμματα κυβερνούν μόνα τους (π.χ. Σκανδιναβικά κράτη) ή μαζί με φιλελεύθερα-χριστιανοδημοκρατικά αστικά κόμματα.⁹⁶

Η πιο μεγάλη συμμετοχή στην σοσιαλιστική παράταξη του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου έχουν το SPD στην Γερμανία και το εργατικό κόμμα στην Αγγλία. Η ετερογένεια της πολιτικής κατεύθυνσης των σοσιαλιστικών κομμάτων αυξήθηκε μεταξύ 1970-1985 και υπάρχει εκτός του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και στον Σύνδεσμο σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων του Ευρωκοινοβουλίου, αλλά και στις συζητήσεις της Παγκόσμιας Σοσιαλιστικής Διεθνούς. Υπάρχουν δύο βασικές αντιμέτωπες θέσεις. Από τη μια η προοπτική μιας αυτοδιάθεσης, μιας δημοκρατικά κατευθυνόμενης (στους πιο σημαντικούς τομείς) κοινωνικοποιημένης οικονομίας, τάση που στηρίζεται σε μαρξιστικές παραδόσεις και υποστηρίζεται από Ιταλούς, Βέλγους, Γάλλους και Ολλανδούς σοσιαλιστές ευρωβουλευτές. Από την άλλη πλευρά βρίσκεται μία λαϊκοκομματική σοσιαλφιλελεύθερη αντίληψη, με συνεταιριστικά

⁹⁶ Ίδιο, σελ. 45.

πρότυπα συμμετοχής στις αποφάσεις, αντίθετη προς την κοινωνικοποίηση και με δισταγμό απέναντι στην ανάπτυξη του κρατικού προγραμματισμού. Αυτή η θέση αντιπροσωπεύεται από το Γερμανικό SPD αλλά και τους Σκανδιναβούς σοσιαλδημοκράτες.⁹⁷

Θα πρέπει εδώ να αναφερθούμε σχετικά με τους συνασπισμούς, στην Ευρωβουλή με σοσιαλιστικά και αριστερά κόμματα. Η Γαλλία και η Ιταλία με δυνατά κομμουνιστικά κόμματα και στρατηγική λαϊκού μετώπου μεταξύ τους, έχουν απέναντί τους Γερμανούς και Αυστριακούς σοσιαλδημοκράτες (εχθροί του λαϊκού μετώπου). Οι Γερμανοί σοσιαλδημοκράτες βρίσκονται στην δεξιά μειοψηφούσα πτέρυγα της Ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας και σαν κυβερνητικό κόμμα σήμερα στην Γερμανία του εξασφαλίζουν επιρροή στην Δυτική Ευρώπη.⁹⁸

Υπάρχουν στο Ευρωκοινοβούλιο όμως, επίσης, τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα και τα φιλελεύθερα (μικρής ισχύος) κόμματα, όπως και κόμματα της Άκρας Δεξιάς, με μικρό συνήθως μέγεθος.

Τα περισσότερα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα ήταν καθολικά κόμματα διαμαρτυρίας, που υπεράσπιζαν τα συμφέροντα των καθολικών, ενάντια στην φιλελεύθερη αστική τάξη. Μετά τον πόλεμο, όμως, μεγάλωσαν σε ισχύ και έγιναν κόμματα με μεγάλη επιρροή. Τα κόμματα αυτά πέτυχαν το μέγιστο της ισχύος τους στην φάση της μεγάλης ανάπτυξης του καπιταλισμού περίπου στο 1960. Χρησιμοποιούσαν με επιτυχία τον αντικομμουνισμό και τον χριστιανισμό σαν μέσο δέσμευσης των πολιτών. Η γενική τους εξέλιξη ήταν ο φιλελεύθερος συντηρητισμός

⁹⁷ Ρασκε, Χ. & Κατσούλης, Η. (1990). Τα Πολιτικά Κόμματα της Δυτικής Ευρώπης. Θεσσαλονίκη: παρατηρητής, σελ. 46.

⁹⁸ Ίδιο, σελ. 47.

και διέθεταν μια δογματική ιδεολογία και κοινωνικό-κρατικό προσανατολισμό.

Πρόκειται για αστικά κόμματα συναγερμού, όπου πλεονάζουν τα μεσαία στρώματα των πολιτών σε επιχειρηματίες και σε αγρότες κυρίως. Ψηφίζονται από θρησκευόμενους πολίτες αλλά και από φιλελεύθερους. Διατηρούν σχέσεις με συνδέσμους διαφόρων αστικών συμφερόντων π.χ. συνδέσμους γεωργών και συνδέσμους βιομηχάνων. Η μορφή τους χαρακτηρίζεται υπερταξική αφού πετυχαίνουν και δεσμεύουν το 1/3 των εργατών. Η θρησκευτική δέσμευση, ιδιαίτερα των συζύγων των εργατών αυτών παίζει ρόλο σ' αυτό. Επίσης, μεγάλη επιτυχία έχουν τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα στα δογματικά δεσμευμένα κυρίως μεσαία στρώματα και ιδιαίτερα στις ανώτερες βαθμίδες όπως είναι ανώτεροι οι δημόσιοι ή ιδιωτικοί υπάλληλοι.

Υπάρχουν και προοδευτικές δυνάμεις μέσα στα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα, υποστηριζόμενες από χριστιανοδημοκρατικά συνδικάτα όπως συμβαίνει στη Γαλλία και στο Βέλγιο. Πάντως πρόκειται για κόμματα ετερογενή συνήθως με εσωτερικές αντιθέσεις ανάμεσα σε παραδοσιακά δεσμευμένες ομάδες με την εκκλησία και σε μάλλον φιλελεύθερες ομάδες ανάμεσά τους. Έτσι, λόγω της ετερογένειας εμφανίζουν μία προγραμματική ασάφεια, με αποτέλεσμα σε πολλά θέματα νομικά και κοινωνικά ζητήματα να παίρνουν τις αποφάσεις ανάλογα με τις πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες της στιγμής.

Χαρακτηρίζονται πάντως τα κόμματα αυτά από τρία ιδεολογικά στοιχεία: α) Τον Χριστιανισμό β) τον αντικομμουνισμό που συχνά φθάνει στα όρια αντισοσιαλιστικής σταυροφορίας και κυρίως γ) την ελεύθερη οικονομία δηλαδή κατά το δυνατόν μη δεσμευμένη κρατική οικονομία, που στηρίζεται στην ατομική ιδιοκτησία των παραγωγικών μέσων και

που με κοινωνικοπολιτικές παρεμβάσεις, γίνεται κοινωνική κρατική οικονομία.

Συνασπισμοί των κομμάτων αυτών με σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα έγιναν, για μεγάλα χρονικά διαστήματα και στην Ιταλία και στο Βέλγιο και την Ολλανδία, ακόμη και στην Γερμανία,⁹⁹ κατάσταση που ισχύει και σήμερα με πρωθυπουργό την Άγγελα Μέρκελ. Όταν υπάρχουν φιλελεύθερα κόμματα στα αριστερά του χριστιανοδημοκρατικού κόμματος, το κόμμα τότε, βρίσκεται σε διαρκή ανταγωνισμό με τους σοσιαλδημοκράτες σαν συνεταίρο τους. Όταν υπάρχει φιλελεύθερο κόμμα δεξιά του, τότε εξ ανάγκης συμπορεύεται, αφού υπάρχουν αντιρρήσεις από τις προοδευτικές δυνάμεις του κόμματος (Βέλγιο-Ολλανδία). Η θρησκευτική αποδογματοποίηση μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού και η αντίστοιχη φιλελευθεροποίηση της εκκλησίας από τη μια μεριά και η κρίση της οικονομικής ανάπτυξης, ιδίως επί των ημερών μας από την άλλη, εκδηλώνεται με απώλειες ψήφων και διενέξεις σχετικών με την προγραμματική και την πολιτική στρατηγική των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων. Δεσπόζοντα κόμματα στο κοινοβούλιο (χριστιανοδημοκρατικά) είναι το CDU, η ιταλική DC και τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα του συνασπισμού Λουξεμβούργου, Ολλανδίας, Βελγίου. Στην Ιταλία και στην Be-Ne-Lux (Βέλγιο – Ολλανδία - Λουξεμβούργο) τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα, σχηματίζουν συχνά συνασπισμούς με τα σοσιαλδημοκρατικά/σοσιαλιστικά κόμματα και τότε επηρεάζονται από τα χριστιανοδημοκρατικά συνδικάτα. Έτσι, μέσα στον συνδυασμό ενισχύονται οι προοδευτικές τάσεις.

⁹⁹ Ρασκε, Χ. & Κατσούλης, Η. (1990). *Τα Πολιτικά Κόμματα της Δυτικής Ευρώπης*. Θεσσαλονίκη: παρατηρητής, σελ. 50.

Η χριστιανοδημοκρατική παράταξη στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο είναι σύμφωνη σε μεγάλο βαθμό με την κατεύθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με λιγότερη όμως ανάμειξη σε οικονομικά και κυρίως σε κοινωνικά ζητήματα. Όπου απαιτούνται κρατικές παρεμβάσεις οι Ιταλοί χριστιανοδημοκράτες (κυβερνητικοί), έχουν απόψεις διευθυνόμενης οικονομίας, περισσότερο έντονα και από το CDU κόμμα που τους εκπροσωπεί στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και είναι συνδεδεμένοι με το άρμα της φιλελεύθερης οικονομίας.

Συνεχίζουμε με το Ευρωπαϊκό λαϊκό κόμμα που ιδρύθηκε το 1976 στο Ευρωκοινοβούλιο και περιλαμβάνει όλα τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα της Ευρωπαϊκής κοινότητας.

Υπάρχουν ακόμη στο Ευρωκοινοβούλιο τα φιλελεύθερα κόμματα τα οποία είναι μικρά κόμματα, με δυσανάλογα μεγάλη επιρροή σχετικά με το μέγεθός τους. Πολλά μεγάλα συγγενή κόμματα όμως, μόνον με την βοήθεια των φιλελεύθερων κομμάτων πετυχαίνουν την πλειοψηφία στην Ευρωβουλή. Έχουν ιδεολογική ευρύτητα και ευκολία έτσι για δημιουργία συνασπισμού κομμάτων.

Τα κόμματα αυτά στερούνται αποκλειστικά δικού τους εκλογικού δυναμικού. Σε καμία ομάδα ή συνασπισμό δεν έχουν την πλειοψηφία και δεν εντάσσονται συνήθως σε συνδικάτα (γεωργικά, εκκλησιαστικά κ.λπ.). Συνήθως οι ψηφοφόροι τους ανήκουν στα προνομιούχα τμήματα των μεσαίων στρωμάτων όπως έμποροι, βιοτέχνες, ελεύθεροι επαγγελματίες και μικροί επιχειρηματίες. Στους εργάτες έχουν ελάχιστες επιτυχίες.

Μέσα στον φιλελευθερισμό του Ευρωκοινοβουλίου υπάρχει η κοινωνικο-φιλελεύθερη τάση, που θέλει να διασφαλίζει τον καπιταλισμό, με τονισμό στα κοινωνικά του στοιχεία δηλαδή, δικαίωμα δημιουργίας συνασπισμών, κρατικές επεμβάσεις και συμμετοχή στις αποφάσεις.

Συνεχίζοντας, υπάρχει και η φιλελεύθερη συντηρητική τάση που πρεσβεύει την διατήρηση της ιδιοκτησίας. Είναι έντονα αντισοσιαλιστική και αντιτίθεται στον συνδικαλισμό. Μπορούμε να τους κατατάξουμε στους οπορτουνιστές (κόμματα ευκαιρίας και σκοπιμότητας), αφού χωρίς να έχουν σταθερή κοινωνική βάση, με ιδεολογία που συχνά πλησιάζει τους σοσιαλδημοκράτες, παρουσιάζουν μεγάλη πολιτική ευκαμψία για δημιουργία συνασπισμών με άλλα κόμματα. Στην Ευρωβουλή είναι οργανωμένοι στην φιλελεύθερη δημοκρατική παράταξη. Η πολιτική τους ετερογένεια μειώθηκε μετά την αποχώρηση των Γάλλων Γκωλικών και των Ιταλών μοναρχικών. Συνήθως εκπροσωπούνται στην Ευρωβουλή με ένα-δύο βουλευτές (τα περίπου 12 υπάρχοντα φιλελεύθερα Ευρωπαϊκά κόμματα), με μειοψηφία, όμως, των αριστερών φιλελεύθερων τάσεων στην όλη παράταξη. Πάντα στα μέτρα των πολιτικών απαιτήσεων της εποχής, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής κοινότητας, υπάρχει και η Ομοσπονδία των φιλελεύθερων και δημοκρατικών κομμάτων η οποία ιδρύθηκε το 1980, και πιστεύουν στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και στον εκδημοκρατισμό της.

Τέλος, στην Ευρωβουλή υπάρχουν τα κομμουνιστικά κόμματα, τριών ανεπτυγμένων χωρών της Ιταλίας, της Γαλλίας και της Φινλανδίας, και εκπροσωπούνται ακόμη με λίγους Ευρωβουλευτές τα κομμουνιστικά κόμματα επίσης της Ελλάδας, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας. Άργησαν στην Ευρώπη όμως να προσαρμοστούν στην γρήγορη αύξηση της εξαρτημένης μεσαίας τάξης. Προσανατολίζονταν στους εργάτες, τους αγρότες και τα μικροαστικά μεσαία στρώματα, σε κοινωνικές ομάδες δηλαδή στις οποίες το ποσοστό τους σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό μειωνόταν σταθερά λόγω αυτοματισμού στις βιομηχανίες και λόγω αστυφιλίας. Τα τελευταία χρόνια μόνο μπορεί κανείς να ξεχωρίσει μια στροφή προς την μεσαία εξαρτημένη τάξη (μισθωτοί, νεολαία κ.λπ.). Όμως τα παραδοσιακά κομμουνιστικά

κόμματα, δείχνουν μικρή προθυμία να κερδίσουν μέλη αυτής της μεσαίας τάξης κάνοντας αντίστοιχες παραχωρήσεις στους προσανατολισμούς τους. Η παραδοσιακή κομμουνιστική κατεύθυνση αποτελείται από εργάτες, ανθρώπους του μόχθου που έχουν πίστη ή έντονη προσωπική σχέση με την ιδεολογία της παλαιάς σοβιετικής ένωσης ή ακόμη από νεώτερους ανθρώπους της μεσαίας τάξης με μεγαλύτερο βαθμό μορφωτικού επιπέδου που προτιμούν την αμιγή κομμουνιστική προσέγγιση.

Τα κομμουνιστικά κόμματα με ισχυρή εκλογική βάση έχουν έντονη επιρροή στο συνδικαλιστικό κίνημα. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι τα κομμουνιστικά κόμματα θεωρούν το δυτικό σύστημα διακυβέρνησης ως κρατικό μονοπωλιακό καπιταλισμό,¹⁰⁰ δηλαδή σύστημα όπου το χρηματιστικό κεφάλαιο είναι μονοπωλιακό και απόλυτα ενωμένο με τον κρατικό μηχανισμό, τον οποίο κάνουν έτσι όργανο εκμετάλλευσης και καταπίεσης όλων των λαϊκών στρωμάτων.

Αυτό το σύστημα πρέπει και μπορεί να ξεπεραστεί με οικονομική και πολιτική δράση μιας αντιμονοπωλιακής συμμαχίας με το κομμουνιστικό κόμμα να παίζει πρωτεύοντα ρόλο. Ουσιαστικά αυτό γίνεται με δομικές μεταρρυθμίσεις, κατάσταση η οποία είναι δυνατή με πίεση της βάσης και ρυθμιζόμενη από πολιτικούς. Το πρόγραμμα αυτό προβλέπει κρατικοποιήσεις με αντίστοιχο προγραμματισμό. Όμως στο κομμουνιστικό σύστημα δημιουργήθηκαν και συγκρούσεις μεταξύ των παραδοσιακών κομμουνιστών (Λενινιστές, Σταλινικοί) και τους ρεφορμιστές κομμουνιστές οι οποίοι προσβέδουν τέσσερις βασικές αλλαγές στο πρόγραμμα: 1) Δημιουργία πολιτικών δικαιωμάτων ελευθερίας, δηλαδή σοσιαλιστικά δικαιώματα σε μεγαλύτερη έκταση, 2) Προστασία της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας τόσο κατά την μετάβαση

¹⁰⁰ Baran, P.A., & Sweezy, P.M. (1973). *Μονοπωλιακός Καπιταλισμός*. Αθήνα: GUTENBERG, σελ. 393.

προς τον σοσιαλισμό όσο και μετά, 3) Αποδοχή της πλειοψηφίας των ψηφοφόρων χωρίς αντίρρηση, δηλαδή αποδοχή της εκλογικής ήττας αν συμβεί, μιας κομμουνιστικής κυβέρνησης δίχως αντιδράσεις και 4) Πίστη σε μία μη βίαιη ρεφορμιστική πολιτική, εφαρμόζοντας βία μόνο για άμυνα προς τα όργανα του πολιτικού συστήματος.

Σήμερα οι παραδοσιακοί κομμουνιστές σημειώνουμε ότι είναι εχθρικά διακείμενοι προς την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και προς το ΝΑΤΟ.

6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Στο χρονικό διάστημα 1980-1990 στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες έγιναν σοβαρές πολιτικές και οικονομικές ανακατατάξεις, με βάση την πρώτη οικονομική κρίση (πετρελαϊκή), που εκδηλώθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1970 και πήρε έντονη μορφή μετά το 1980. Υπήρξε ως γνωστόν, δεύτερη κρίση το 2005-2009 με πολύ μεγαλύτερες οικονομικές επιπτώσεις, αρνητικές για όλο τον πλανήτη με αιτίες καθαρά οφειλόμενες σε διαφθορά μεσαίων και μεγάλων τραπεζικών στελεχών και στελεχών επενδυτικών οργανισμών, που εξέθρεψε το καπιταλιστικό σύστημα. Τα στελέχη αυτά με στόχο τις υλικές απολαύσεις που δίνουν οι τεράστιες αμοιβές τους, σ' ένα καθεστώς, χωρίς κρατικό ή όποιο άλλο έλεγχο, ιδιωτικής πρωτοβουλίας χωρίς ηθικούς φραγμούς, τίναξαν στον αέρα μία μηχανή παραγωγής πλούτου, που ήταν ικανή να τον παράξει μέσα στα πλαίσια του καθεστώτος αυτού. Τα golden boys, όπως ονομάστηκαν κάνοντας επισφαλέστατες επενδύσεις, αρχικά για αγορές σπιτιών, στις ΗΠΑ δίχως εγγυήσεις, δημιούργησαν αργά αλλά σταθερά μία

χρηματοοικονομική φούσκα τεραστίων διαστάσεων και μία οικονομική ύφεση, όταν αυτή η φούσκα έσκασε, της οποίας το τέλος δεν έχει φανεί ακόμη μέχρι σήμερα. Η κατάσταση αυτή που προήλθε από την διαφθορά που φέρνει ο εκμαυλισμός του εύκολου πλουτισμού των στελεχών αυτών δεν είχε προηγούμενο στο παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι. Η ανεργία διεθνώς έφθασε σε κολοσσιαία επίπεδα, λόγω της κατάρρευσης κάθε σχεδόν μορφής παραγωγικής διαδικασίας. Οι τράπεζες σταμάτησαν να δανείζουν χωρίς εγγύηση, ζητώντας ταυτοχρόνως άμεση εξόφληση δανείων και απαιτώντας επιστροφή των σπιτιών που αγοράσθηκαν με τα δάνεια αυτά χωρίς εγγύηση (subgrimes). Η χρηματοπιστωτική νέα πολιτική αυτόματα δημιούργησε ασφυξία επαγγελματική στο εμπόριο, την οικοδομή, την ναυτιλία κ.λπ. Είναι ένα φαινόμενο που παραπέμπει αυτόματα σε συγκρίσεις, που μπορεί να οδηγήσει σε μία ανέλεγκτη ευμάρεια, την οποία ο καπιταλισμός μπορεί να δημιουργήσει, αλλά που σίγουρα δεν θα δημιουργούσε μία άλλη κατάσταση, με ελεγχόμενη οικονομία ιδιαίτερα σε ζητήματα επενδύσεων, αν υπήρχε, και κρατική παρέμβαση, μικρή ή μεγάλη στο τραπεζικό σύστημα. Σήμερα αναρωτιέται κανείς αν ένα σύστημα ιδιωτικής πρωτοβουλίας με λογικό κρατικό παρεμβατισμό σε θέματα εγγυήσεων δανεισμού, με φραγμό στις ατέλειωτες τυχοδιωκτικές φιλοδοξίες των στελεχών αυτών, θα προλάβαινε αυτή την κατάσταση η οποία δημιούργησε πρωτοφανή αναστάτωση και τελικά αποσάρθρωσε το οικονομικό παγκόσμιο οικοδόμημα. Πιθανότατα η απάντηση εξαρτάται και από την διαμορφωμένη πολιτική προσωπικότητα του κάθε ανθρώπου. Πάντως ο σοσιαλισμός εκφράζοντας συλλογικότητα και κοινοκτημοσύνη ασφαλώς και δεν συμερίζεται, σαν θεωρία, αυτές τις πρακτικές.

Όμως η πρώτη κρίση στην δυτική Ευρώπη, αποδίδεται σήμερα, ιδιαίτερα για την μεγάλη διάρκειά της, στα κυβερνώντα κόμματα, ανεξάρτητα από τα πολιτικά ή οικονομικά προγράμματα που ήθελαν να

εφαρμόσουν. Αυτό που χαρακτήριζε την κρίση αυτή ήταν ο στασιμοπληθωρισμός, δηλαδή υψηλές πληθωριστικές πιέσεις και υψηλά ποσοστά ανεργίας. Δημιουργήθηκε κρίση του λεγόμενου κοινωνικού κράτους, αφού μεγάλο μέρος του κοινωνικού πλεονάσματος (για την διευκόλυνση των λαϊκών στρωμάτων), προϊόν της ευμάρειας των δύο τελευταίων δεκαετιών, μεταφέρθηκε στις πετρελαιοπαραγωγικές χώρες. Αυτό περιόρισε την ισχύ του κράτους πρόνοιας και οδήγησε βαθμιαία στην αποκαθίλωση της πίστης για την σοσιαλδημοκρατία, που τα πολιτεύματα των περισσότερων κρατών της Ευρώπης εκπροσωπούσαν. Αυτή η αδυναμία των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διατηρήσουν τους ίδιους ρυθμούς ανάπτυξης, με ανάλογη συμμετοχή στην διανομή του κοινωνικού προϊόντος, έφερε συρρίκνωση της συναινετικής βάσης των πολιτών και τους απέδειξε την εξασθένηση της βασικής καπιταλιστικής έννοιας δηλ. της "δίκαιης διανομής". Έτσι, προκάλεσαν λόγω της αδυναμίας αυτής του κράτους του πολιτικού και διοικητικού συστήματος να ανταποκριθεί σωστά και πλήρως στις υποχρεώσεις του, μία κρίση νομιμοποίησης στα δυτικοευρωπαϊκά πολιτικά συστήματα που ισχύει μέχρι σήμερα. Το 1980 η νεοσυντηρητική πολιτική που εφαρμόστηκε στην Αγγλία και Γερμανία τότε αλλά και από τις κυβερνήσεις της Γαλλίας, Πορτογαλίας και Ισπανίας οδήγησε σε περιορισμό μεν του πληθωρισμού, αλλά και σε κατακόρυφη αύξηση της ανεργίας. Έτσι, δημιουργήθηκε σαν αποτέλεσμα τότε μία πολιτική "φυγή", με δημιουργία νέων πολιτικών συνδυασμών, όπως οι Πράσινοι στην Γερμανία, η Νέα Δεξιά στην Γαλλία, η ριζοσπαστική αριστερά στο Εργατικό Κόμμα της Αγγλίας και το ΠΑΣΟΚ στην Ελλάδα.

Η δεύτερη κρίση όμως συνεχίζεται μέχρι τις ημέρες που διανύουμε. Ένας νέος θεμελιακός παράγοντας εμφανίστηκε με άμεσο αντίκτυπο στα σοσιαλιστικά πρότυπα και δημιούργησε μία νέα

κατάσταση στον ευρωπαϊκό χώρο που δυσκολεύει καθημερινά (από πλευράς προσαρμογής) την ζωή των Ευρωπαίων πολιτών. Η λαθρομετανάστευση, τα γκέτο των Ασιατών και Αφρικανών λαθρομεταναστών που ζούνε υπό άθλιες συνθήκες στα διάφορα κράτη (κυρίως της Νότιας Ευρώπης) φοβίζουν και εξοργίζουν τους πολίτες, αφού λόγω των συνθηκών της ζωής τους, δηλαδή της έσχατης φτώχειας, δημιουργούν εκρηκτικό εις βάρος των πολιτών κλίμα αφού υπάρχουν συνθήκες ανομίας, ρυπαρότητας και επιθετικότητας που φέρνουν η ανέχεια και η απελπισία.

Το αποτέλεσμα από πολιτική άποψη φάνηκε στις τελευταίες ευρωεκλογές, όπου ενώ λόγω της τεράστιας οικονομικής κρίσης που δημιούργησαν οι νεαροί κυρίως επενδυτικοί σύμβουλοι με τα άνευ εγγυήσεων ενυπόθηκα δάνεια για αγορές κατοικιών (με αρχή τις ΗΠΑ) που έκαναν μέσω τραπεζών, θα έπρεπε αυτό να το καρπωθούν τα σοσιαλιστικά κόμματα, αντιθέτως τη μερίδα του λέοντος πήραν τα κεντροδεξιά κόμματα. Στις εκλογές αυτές ακούστηκαν πολλά 'θα' στο εξωτερικό αλλά και στην Ελλάδα. Δυστυχώς θα τα ακούσουμε και στις επόμενες εκλογές αφού έτσι λειτουργεί η δημοκρατία.

Ο σοσιαλισμός αποδείχτηκε ότι δεν μπορούσε να κάνει κάτι καλύτερο από την κεντροδεξιά στην οικονομική αυτή κρίση. Ο μεταρρυθμιστικός σοσιαλισμός της δεκαετίας του 1990 που έπειθε τους κεντρικούς ψηφοφόρους και την μεσαία τάξη για την διαχειριστική της ικανότητα, δεν έπεισε. Οι αντιπαλότητες των σοσιαλιστών στις Ευρωπαϊκές χώρες, επέφεραν διασπάσεις μεταξύ τους ιδιαίτερα στην Γαλλία και την Ιταλία. Όμως ο κύριος λόγος είναι η σιωπή των κομμάτων αυτών της κεντροαριστεράς σε κρίσιμα θέματα όπως η ασφάλεια, η λαθρομετανάστευση, όπως και τα όρια-σύνορα της νότιας κυρίως Ευρώπης. Με τις σωστές προμετωπίδες (ισότητα-αντιρατσισμός-ελευθερία-κοινωνική δικαιοσύνη) που μέχρι σήμερα

πορεύτηκαν ικανοποιητικά στον 20^ο αιώνα, βρέθηκαν σε αμήχανη θέση σήμερα, μπροστά στην πλημμυρίδα των μεταναστών-φτωχών αυτών ανθρώπων, με ότι αυτό συνεπάγεται από πλευράς αντιμετώπισης του φαινομένου αυτού στην πολιτική. Η κρίση που πλήττει ακόμη την καθημερινότητα των πολιτών, είναι κρίση αυτού που ονομάστηκε παγκοσμιοποίηση, όπου τα σοσιαλιστικά κεντροαριστερά ιδίως κόμματα όχι μόνο την υιοθέτησαν αλλά και συχνά έγιναν σημαιοφόροι της. Αυτά όλα δημιούργησαν μία απάθεια και αδιαφορία στους σοσιαλιστές ψηφοφόρους για τις ευρωεκλογές του 2009 με αποτέλεσμα να εμφανιστεί η αποχή από τις κάλπες που έφθασε σε πρωτογενή επίπεδα.

Έτσι, με όλα αυτά στο σοσιαλιστικό πεδίο στην Ευρώπη, οδήγησαν την Μέρκελ στην Γερμανία να πανηγυρίζει όταν το κόμμα της, συνασπισμός CDU-CS, ενώ έπεσε 20 μονάδες κάτω του εκλογικού αποτελέσματος του 1999, υπερίσχυσε όμως εμφανέστατα των σοσιαλδημοκρατών οι οποίοι κατακρημνίστηκαν. Στην Ιταλία ο Μπερλουσκόνι έχασε τρία εκατομμύρια ψήφους σε σχέση με τις εκλογές του 2008, όμως ήταν περιχαρής αφού ο σοσιαλιστής αντίπαλος του έχασε 4,5 εκατομμύρια ψήφους. Στην Γαλλία το ίδιο. Ο Σαρκοζί του UMP κόμματος απέσπασε 28% αλλά θριαμβολογούσε αφού η διασπασμένη αριστερά πήρε το πρωτοφανές 17%.

Παντού τα σοσιαλιστικά κόμματα υπέστησαν απώλειες εκτός της Ελλάδας, της Σλοβακίας και της Μάλτας. Έτσι σήμερα εκπροσωπείται στο Ευρωκοινοβούλιο μόνο με 21% του συνόλου των 736 ευρωβουλευτών από 28% προ των εκλογών. Αυτή η μείωση των ποσοστών κυρίως της αριστεράς αλλά και της δεξιάς-κεντροδεξιάς, οι φοβίες των πολιτών από το τρίπτυχο λαθρομετανάστευση-παγκοσμιοποίηση-ανασφάλεια, οδήγησαν όσους ψήφισαν στο να δυναμώσουν τα ακροδεξιά κόμματα.

Εάν στην οικονομία, τα σοσιαλιστικά κόμματα σήμερα, έχασαν τα πλεονεκτήματα για τους λόγους που αναφέρουμε σε άλλα κρίσιμα θέματα, έχουν με δική τους ευθύνη περιέλθει σε μειονεκτική θέση. Άφησαν τα τελευταία 3 χρόνια, στα χέρια της δεξιάς, την υπεράσπιση της εθνικής ταυτότητας και την λήψη μέτρων για τον περιορισμό της μετανάστευσης και της καταπολέμησης της εγκληματικότητας. Αυτά δεν είναι θέματα με δεξιό πρόσημο. Σήμερα απασχολούν έντονα τα λαϊκά στρώματα, αφού έγινε διάχυση σ' αυτά της κοινωνικής ανασφάλειας και έτσι τα θέματα αυτά να αποκτήσουν σήμερα ζωτική πολιτική σημασία. Χρειάζεται λοιπόν ο σοσιαλισμός σε όλο του το φάσμα μια γενική νέα πορεία για την αντιμετώπιση των δεδομένων της εποχής, όχι όμως στα δομικά του χαρακτηριστικά που αυτά θα είναι πάντοτε ισχυρότατα και θαυμαστά. Ποιος είναι δυνατόν να αντιτίθεται στην ηθική βάση της κοινοκτημοσύνης, της ισότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ελευθερίας γενικότερα.

Η σημερινή πολιτική, σοσιαλιστική αφασία, προσέδωσε χαρακτήρα πολιτικής σοβαρότητας σε ακροδεξιά τμήματα του πολιτικού κόσμου και επέτρεψε στην ακροδεξιά ρητορική να κερδίσει έδαφος όπως έδειξαν και οι ευρω-κάλπες. Όμως σε θέματα σήμερα ζωτικής σημασίας, όπως η εθνική ταυτότητα (ιδιαίτερα στην Ελλάδα), η μετανάστευση και η εγκληματικότητα, η αριστερά βρέθηκε απέναντι σε μία ημερήσια ατζέντα που αποτελεί το προνομιακό πεδίο της κεντροδεξιάς, η οποία επιπρόσθετα εγγυήθηκε κοινωνικές παροχές, καταφέρθηκε ενάντια στους φορολογικούς παραδείσους και κρατικοποίησε τράπεζες. Δηλαδή υιοθέτησε τις πολιτικές του Κέϋνς.

Ο Ευρωπαίος πολίτης σήμερα βλέπει ρεαλιστικά την εποχή του στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού χώρου. Βλέπει τα φτωχά στρώματα, που υφίστανται τις συνέπειες της κρίσης να φεύγουν από το σοσιαλιστικό όραμα με κατεύθυνση την κεντροδεξιά ή ακόμη την ακροδεξιά. Βλέπει

τα μικροαστικά στρώματα και τους δημόσιους υπαλλήλους που κάποτε στο κοντινό παρελθόν ψήφιζαν κεντροαριστερά να διαρρέουν προς τους πράσινους. Βλέπει πολίτες να φοβούνται για τη δουλειά τους, για το μισθό τους, για το μέλλον των παιδιών τους. Έτσι, σε αυτή την ατμόσφαιρα επιστρέφουν μεν στο "κράτος" τους, ψηφίζουν όμως τους συντηρητικούς της χώρας τους, αφού η αριστερά σήμερα βρίσκεται σε σύγχυση χωρίς συγκεκριμένο σχέδιο.

Είναι πιθανόν όμως ότι ο κόσμος θα γυρίσει και θα ψηφίσει πάλι αριστερά όταν θα έχει πάλι εμπιστοσύνη στο μέλλον του. Όσο πιο γρήγορα τελειώσει η κρίση, τόσο πιο γρήγορα η αριστερά θα επιστρέψει στις εκλογικές επιτυχίες. Η αναζήτηση πάντως για το νέο σοσιαλιστικό πρότυπο συνεχίζεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Baran, P.A., & Sweezy, P.M. Μονοπωλιακός Καπιταλισμός, Αθήνα, Εκ. GUTENBERG, 1973.

Carnoy, M. Κράτος και Πολιτική Θεωρία. Αθήνα Εκδ. Οδυσσέας

Γεδεών,Θ.(2001).Α' Παγκόσμιος πόλεμος 1914-1918.Αθήνα:Περισκόπιο

Γεδεών, Θ.(2003).Γαλλοπρωσικός πόλεμος. Αθήνα: Περισκόπιο

Γιανναρά, Χ.(2008).Αλάθητες ηγεσίες.Καθημερινή,10

Γκίντενς, Α.(1998). Ο Τρίτος Δρόμος. Αθήνα: Πόλις

Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή.(1996).Σοσιαλισμός. Αθήνα: Δομή

Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή.(1996).Συνδικαλισμός-εργατικό κίνημα. Αθήνα: Δομή

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς.(1964).Βιομηχανική Επανάσταση. Αθήνα: Εταιρεία εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς.(1964).Γεωργιάδης Γ.- Σοσιαλιστικό κόμμα. Αθήνα: Εταιρεία εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς. (1964).Δημοκρατία. Αθήνα: Εταιρεία εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς.(1964).Κριτική Θεωρία. Αθήνα: Εταιρεία Εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς.(1964). Μαρξ-Τα Διεθνή συνέδρια του Κ.Κ. Αθήνα: Εταιρεία εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων

Ένγκελς,Φ.(1975).Ουτοπιστικός σοσιαλισμός και επιστημονικός σοσιαλισμός. Αθήνα: ΘΕΜΕΛΙΟ

Fleiser, H.(2008).Οι πόλεμοι της μνήμης. Αθήνα: θεμέλιο

Heywood, A.(2007).Πολιτικές ιδεολογίες. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Hobsbaum, E.(2006).Η εποχή των άκρων. Αθήνα: Θεμέλιο

- Κλαουντίν, Φ.(1978).Ευρωκομμουνισμός και σοσιαλισμός. Αθήνα: Μπουκουμάνης
- Kymplicka,W.(2005).Η Πολιτική φιλοσοφία της εποχής μας. Αθήνα: Πόλις
- Λένιν, Β.Ι.(1972).Τα άμεσα καθήκοντα του κινήματός μας. Μόσχα:progress
- Μαρκέτος,Σ.(2002).Ευρωπαϊκά Ιδεολογικά ρεύματα κατά το β' μισό του 20^{ου} αιώνα. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Μομπριάνο, Α.(1975).Η Συμφωνία ανάμεσα στα έθνη. Αθήνα: Φυτράκης-Τύπος ΑΕ
- Pike, R.(1975).Άνταμ Σμίθ: Ο πλούτος των εθνών. Στο: Τα 100 γεγονότα που άλλαξαν τον κόσμο(τομ. 2, σελ.457) Αθήνα: Φυτράκη
- Ρασκέ, Χ. & Κατσούλης, Η.(1990).Τα πολιτικά κόμματα της δυτικής Ευρώπης. Θεσσαλονίκη: παρατηρητής
- Sabine, G.H.(1961).Ιστορία των πολιτικών θεωριών-Μακιαβέλι. Νέα Υόρκη: Ατλαντίς
- Schmidt, M.S.(2000).Θεωρίες της Δημοκρατίας. Αθήνα: Σαββάλας
- Seth, R.(1972).1848-Οι ελπίδες των λαών. Αθήνα: Φυτράκης-Τύπος ΑΕ
- Σεραφετινίδου, Μ.(2003).Εισαγωγή στην πολιτική κοινωνιολογία. Αθήνα:GUTENBERG
- Σκουλάς, Γ.(1996).Κοινωνικές Τάξεις και Κράτος. Αθήνα: Παπαζήση ΑΕΒΕ
- Σκουλάς, Γ.(2007).Κοινωνία και Πολιτική Θεωρία. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Σπουρδαλάκης, Μ.(1990).Για τη θεωρία και την μελέτη των πολιτικών κομμάτων. Αθήνα: Εξάντας
- Ταρπάγκος, Α.(1996).Θέσεις: Ταξική πάλη, Επαναστατική πολιτική. Αθήνα: Κριτική
- Φάκελοι Mondadori.(1972).Λένιν. Αθήνα: Φυτράκης ΑΕ

Φάκελοι Mondadori.(1972).Καρλ Μαρξ. Αθήνα: Φυτράκης ΑΕ

Φάκελοι Mondadori.(1972).Κράτος και επανάσταση. Αθήνα: Φυτράκης ΑΕ

Χέλντ, Ν.(1987).Μοντέλα Δημοκρατίας. Αθήνα: ΠΟΛΥΤΡΟΠΙΟΝ

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://el.wikipedia.org/wiki>